

Kumipallo

Pro-tukipisteen vertaiskoulutus venäjänkielisille prostituutiossa toimiville naisille

Raportti

AURA – AYPÄ -projekti

Essi Thesslund

2006

PRO·tukipiste

SISÄLLYSLUETTELO

1. TAUSTA JA TARKOITUS	3
2. KUMIPALLO-PROJEKTIN TOTEUTUS	4
2.1. Suunnitteluvaihe	4
2.2. Käytännön toteutus	5
2.3. Koulutusjakso	7
3. KENTTÄJAKSON HAASTATTELUT	10
3.1. Haastatteluiden toteutus	10
3.2. Vertaistoimijoiden taustatiedot	11
3.3. Kenttähaastatteluiden tuloksia	12
3.3.1. Haastateltavien taustatiedot	12
3.3.2. Turvaseksi ja sukupuolitaudit	14
3.3.3. Raskaus ja ehkäisy	16
3.3.4. Rentoutuminen ja hyvinvointi	17
3.3.5. Lainsäädäntö ja suomalainen yhteiskunta	20
3.3.6. Päihteet	22
3.3.7. Lisätietoa kentältä	25
3.4. Yhteenveto	25
4. ARVIOINTI	26
4.1. Arviointikysymykset ja käytetyt menetelmät	26
4.1.1. Arviointikysymykset	26
4.1.2. Menetelmät	27
4.2. Arvioinnin tulokset	28
4.2.1. Työntekijöiden palaute	28
4.2.2. Vertaistoimijoiden palaute	33
4.2.2.1. Koulutusten arviointi	34
4.2.2.2. Sanalliset arviot koulutuksesta	35
4.2.2.3. Haastattelukokemukset	36
4.2.2.4. Kokemukset vertaistoimijuudesta	37

5. JATKON KANNALTA OLENNAISIA KYSYMYKSIÄ	37
5.1. Vertaistoimijoiden roolit	37
5.2. Koulutusten jatko sekä vertaistoimijuuden vahvistaminen	38
6. SUOSITUKSIA JATKOSSA JÄRJESTETTÄVIIN KOULUTUKSIIN	40
LOPUKSI	41
Lähteet	43

1. Tausta ja tarkoitus

Helsingissä järjestettiin keväällä 2006 venäjänkielisille prostituutiossa toimiville naisille kohdistettu Lumipallo-metodin mukainen vertaistoimijakoulutus. Kumipallo-vertaiskoulutus oli osa Pro-tukipisteen etsivän työn yksikön toimintaa ja toteutettiin Aura-Aypa -projektin yhteydessä. Vuonna 2004 alkanut kaksivuotinen Aura-Aypa -projekti oli päihdepalvelu- ja vertaistoiminnan projekti, jonka kohderyhmänä olivat venäjänkieliset päihteidenkäyttäjät. Projekti oli Pro-tukipiste ry:n ja A-klinikkasäätiön kumppanuusprojekti. A-klinikalla oli aiempia positiivisia kokemuksia Lumipallo-metodista huumeidenkäyttäjien kanssa järjestämästään toiminnasta. Pro-tukipisteen asiakasryhmälle suunnattuna koulutus oli laatuaan ensimmäinen. Tavoitteena Kumipallo-vertaiskoulutuksessa oli seksityötä, päihteidenkäyttöä, tartuntatauteja sekä suomalaista yhteiskuntaa ja lakia koskevan tiedon saattaminen henkilöille, joita esimerkiksi Pro-tukipisteen palvelut eivät eri syistä johtuen tavoita. Kumipallo-vertaiskoulutuksen tarkoituksena oli myös tiedon tuottaminen kohderyhmän elämää koskettavista teemoista. Suomessa toimivien venäjänkielisten prostituutiossa mukana olevien naisten päihteidenkäyttötavoista ja -asenteista ei ole aiempaa tutkimustietoa. Myös koulutuksissa mukana olevien naisten voimaantuminen vertaistoimintaan osallistuessa on olennainen vertaiskoulutuksesta koituva hyöty. Vertaiskoulutuksen myötä saadaan myös tietoa siitä, miten palveluita voitaisiin kehittää paremmin erilaisten käyttäjäryhmien tarpeita vastaaviksi.

Lumipallo-metodi on kansainvälisesti käytetty voimauttava toimintamuoto (Goosdeel, Hariga, Theys 1999). Lumipallo-metodilla tarkoitetaan toimintaa, jossa koulutetaan (esimerkiksi prostituutiossa toimivia) henkilöitä viemään tietoa eteenpäin heidän sosiaalisissa verkostoissaan. Lumipallo-metodin mukaisesti järjestetään ensin koulutusjakso, jonka aikana koulutukseen sitoutuneet henkilöt osallistuvat viiteen koulutustapahtumaan. Koulutusjaksoa seuraa kuukauden

kenttäjakso, jolloin koulutukseen osallistuneet ”palaavat” arkiseen toimintaympäristöönsä. Koulutettavista tulee näin vertaistoimijoita, jotka saavat tiedotettua heille olennaisista asioista henkilöille, joita ns. tavalliset yhteiskunnan tarjoamat palvelut eivät tavoita. Koulutuksissa jaettu tieto leviää näin laajemmalle kuin ainoastaan suoraan koulutukseen osallistuneille. Koulutukseen osallistuneita kutsutaan alkuperäisessä Lumipallo-metodissa ”jobisteiksi”, millä korostetaan sitä, että koulutettavat ovat vastuullisia työntekijöitä projektissa. Aiemmin toteutetuista venäjänkielisille huumausaineidenkäyttäjille suunnatuista Lumipallo-projekteista oli kuitenkin opittu, että koulutettavia kannattaa kutsua jobisti-termin sijaan esimerkiksi vertaistoimijoiksi. Jobisti-sanalla on venäjänkielessä negatiivisia konnotaatioita, joten kulttuuristen yhteentörmäysten välttämiseksi neutraalimpi vertaistoimija-ilmaus on mielekkäämpi. Vertaistoimijat vastuutetaan tiedon jakamisen lisäksi tekemään omissa verkostoissaan myös lomakehaastatteluja, joista saatu informaatio kerätään myöhemmin yhteen. Kenttäjakson jälkeen vertaistoimijat tuovat keräämänsä haastatteluaineiston projektin järjestäjille ja osallistuvat arviointitapaamiseen. Osallistujille annettiin vertaiskoulutuksen päätteeksi arvostuksen osoituksena lahjakortit sekä todistukset koulutukseen osallistumisesta. Edellytyksenä lahjakortin saamiselle oli osallistuminen kaikkiin koulutuksiin sekä vähintään kolmen haastattelun tekeminen osallistujan lähipiirissä. Mahdollisilta poissaolokerroilta koulutuksista tuli suorittaa korvaava tehtävä.

Pro-tukipisteen vertaiskoulutuksen nimeksi valikoitui ”Kumipallo”, millä haluttiin tuoda esiin sekä vertaistoiminnassa käytettyä Lumipallo-metodia että turvaseksivalistuksen tärkeää osuutta seksityöntekijöille suunnatussa koulutuksessa. Sana kumipallo kuvastaa myös vertaistoiminnan dynaamista luonnetta sekä toiminnan liikkeelle lähdöstä seuraavia kauaskantoisia vaikutuksia.

2. Kumipallo-projektin toteutus

2.1. Suunnitteluvaihe

Vertaistoiminnan järjestämistä Pro-tukipisteen asiakasryhmälle oli pohdittu jo useamman vuoden ajan ennen Kumipallo-koulutuksen varsinaista suunnitteluvaihetta. Vertaistoimintaan oli saatu ideoita esimerkiksi kansainvälisestä Fenarete-projektista, joka on prostituutiossa toimiville henkilöille suunnattu ammatillisen vertaistyökoulutuksen projekti (Borlone&Macchieraldo 2004). Vuonna 2004 alkanut Aura-Aypa -projekti tarjosi mahdollisuuden Pro-tukipisteen vertaistoiminnan

kehittämiseksi. Olennaista vertaiskoulutuksen suunnittelussa oli Pro-tukipisteelle kertynyt vuosien kokemus ja tietämys suomalaisesta prostituutiokentästä ja seksityöntekijöiden elämää koskettavista kysymyksistä. Pro-tukipiste pystyi hyödyntämään suunnittelussa myös Vinkille Lumipallo-metodista kertyneen kokemuksen, sillä Aura-Aypa -projekti oli kumppanuusprojekti A-klinikkasäätiön kanssa.

Pro-tukipisteen etsivän työn yksikön johtaja Minna Huovinen otti hallinnollisen vastuun Kumipallo-vertaiskoulutuksen toteutuksesta. Pro-tukipisteellä alkoi aktiivinen suunnitteluvaihe, jolloin vertaistoiminnalle haettiin mielekästä muotoa ja työyhteisö sai koulutusta vertaistoiminnasta sekä päihdekysymyksistä. Aura-Aypa -projektiin hankittiin kaksi venäjänkielistä projektityöntekijää, joita perehdytettiin vertaistoimintaan sekä Pro-tukipisteen perustyöhön päivityksissä ja katutyössä. Projektityöntekijät tutustuivat Pro-tukipisteen asiakasryhmään ja loivat kontakteja potentiaaliin koulutettaviin. Asiakasryhmälle tehtiin haastatteluin alkukartoitus (Pro-tukipiste/ Thesslund 2006), jossa tutkittiin venäjänkielisten asiakkaiden päihteidenkäyttöä ja päihteidenkäyttöön liitettyjä merkityksiä ja asenteita. Kartoituksella saatiin tietoa asiakasryhmälle olennaisista päihdekysymyksistä, joita vertaiskoulutuksessa tulisi käsitellä.

Pro-tukipisteen vertaistoiminta muotoiltiin Lumipallo-metodia mukailleen viiden koulutuskerran ja kuukauden kenttäjakson mittaiseksi koulutuskokonaisuudeksi. Koulutuksessa päädyttiin käsittelemään seksityöhön liittyviä erityiskysymyksiä sekä päihteidenkäyttöä. Alkukartoituksen perusteella päihdeteeman keskeiseksi sisällöksi valikoituivat alkoholiin liittyvät kysymykset. Teemoille haettiin asiantuntevat kouluttajat, joiden kanssa suunniteltiin koulutusten sisältöä ja rakennetta sekä keskusteltiin vertaistoiminnan ideasta.

2.2. Käytännön toteutus

Kumipallo-projektin koulutettavien rekrytointi aloitettiin 6.2.2006, jolloin Pro-tukipisteen henkilöstö aloitti asiasta tiedottamisen sekä esitteiden jakamisen. Venäjänkieliset projektityöntekijät tekivät päivistysten aikana tärkeää motivointityötä, jotta Pro-tukipisteen asiakkaita saatiin osallistumaan koulutukseen. Koulutukseen pyydettiin ilmoittautumaan 20.3. mennessä. Ilmoittautumisia tuli 15. Ensimmäiseen tapaamiseen saapui seitsemän koulutettavaa. Lopulta projektiin osallistui 8 koulutettavaa, joista suurin osa asui pysyvästi Suomessa. Muualla asuvista

yksi asui Virossa ja toinen Venäjällä. Kumipallo-projektissa asetettiin tavoitteeksi, että kukin vertaistoimija tekee lähipiirissään 3-5 haastattelua. Koulutukseen osallistuttiin anonyyminä.

Kumipallo-projekti järjestettiin Helsingin Pro-tukipisteen ohjaamana keväällä 2006. Koulutusjakso käsitti huhtikuun aikana viisi koulutuskertaa, joista kukin käsitteli ennalta suunniteltua teemaa. Koulutusjaksoa seurasi kuukauden kenttäjakso. Kuudennella tapaamiskerralla järjestettiin arviointitilaisuus. Koulutukset olivat pituudeltaan 2,5 tunnin mittaisia ja järjestettiin Pro-tukipisteen tiloissa arkisin iltapäivästä kello 15-17.30. Käytännössä koulutustilaisuudet jatkuivat hieman pidempäänkin. Koulutettavat olivat äidinkieleltään venäjänkielisiä, mutta osa puhui myös suomea. Osa kouluttajista toimi venäjänkielellä ja osan puheenvuorot tulkattiin suomesta venäjäksi. Venäjänkielisten kouluttajien puhe tulkattiin suomeksi koulutusta seuranneille työntekijöille. Tulkki oli paikalla jokaisella koulutuskerralla.

Projektin aikataulu:

4.4. Turvaseksi ja seksiteitse tarttuvat taudit

5.4. Raskaus ja ehkäisy

11.4. Rentoutuminen ja hyvinvointi: rentoutumistekniikat, kehon- ja jännityksenhallinta

18.4. Lainsäädäntö ja suomalainen yhteiskunta: lakien säätäminen Suomessa, prostituutioon liittyvä lainsäädäntö, poliisin toiminta

25.4. Päihteet: alkoholi, lääkkeet, huumausaineet

Kenttäjakso

30.5. Lopetus: kenttäjakson palaute, arviointi, todistusten jako

Koulutuskerrat toistivat rakennetta, jossa tapaamisen aluksi oli ruokailu ja koulutuksen avaus. Avauksessa vastaava kouluttaja Aila Juvonen esitteli lyhyesti päivän teeman. Juvonen myös ohjasi erilaiset kurssilla tehtävät toiminnalliset harjoitukset. Koulutuksen välillä pidettiin yleensä kahvitauko. Toiminnallisten osioiden tarkoituksena oli vahvistaa ryhmän sosiaalisia suhteita sekä lisätä osallistujien itsetuntemusta ja vuorovaikutustaitoja. Aloitusta seurasi varsinainen koulutus, jolloin kukin kouluttaja luennoi päivän teemasta. Koulutuskerran loppuksi oli pyritty varamaan aikaa keskustelulle ja päivän päättämiseksi vastaavan kouluttajan yhteenvetoon.

Koulutukseen osallistuneille jaettiin täytettäväksi jokaisella kerralla koulutuskertaa koskevat kysymyslomakkeet. Tarkoituksena oli selvittää ennalta osallistujien tietojen lähtötasoa, jotta koulutus vastaisi paremmin koulutettavien tarpeita. Lisäksi ensimmäisellä kerralla kartoitettiin osallistujien taustatietoja. Koulutuksessa jaetut materiaalit olivat suurelta osin TAMPEP¹-verkoston venäjän- ja suomenkielisiä esitteitä. Lisäksi lainsäädännöstä luennoinut Johanna Sirkiä oli laatinut omat materiaalinsa, jotka käännettiin venäjäksi. Kaikille kurssilaisille jaettiin kansiot, joihin materiaalia koottiin. Lisäksi kansioissa oli tyhjiä sivuja muistiinpanoja varten. Viimeisellä koulutuskerralla vertaistoimijoille annettiin kullekin 3-5 haastattelulomakekuorta, jotka sisälsivät myös haastateltaville jaettavat esitteet. Arviointitapaamisen yhteydessä kenttäjakson jälkeen vertaistoimijoilta kerättiin palautetta ryhmäkeskustelussa sekä arviointilomakkeilla. Lopuksi sekä vertaistoimijoille että projektiin osallistuneille työntekijöille jaettiin todistukset sekä annettiin lahjakortit sekä pieni lahjapussukka.

2.3. Koulutusjakso

Koulutukset koskivat Kumipallo-operaation kohderyhmälle olennaisia aihealueita. Kohderyhmälle tärkeistä aiheista oli kerätty tietoa ennalta projektin suunnitteluvaiheessa ja näin pystyttiin suunnittelemaan koulutukset kohderyhmän tarpeita vastaaviksi. Koulutusten tapahtumapaikkana oli kurssilaisille jo entuudestaan tuttu Pro-tukipisteen päivystystila, minkä lisäksi ruokatarjoilu ja tutut työntekijät loivat rentoutunutta ilmapiiriä. Osallistujille korostettiin tilaisuuksien luottamuksellisuutta sekä sitä, että kaikki paikallaolijat ovat vaitiolovelvollisia koulutuksessa mahdollisesti esiin nousevien yksityisasioiden suhteen. Koulutusta seurasi yleensä muutamia Pro-tukipisteen työntekijöitä sekä satunnaisesti vierailevia toimijoita esimerkiksi Vinkistä. Kaikki paikallaolijat esiteltiin ja heidän rooleistaan kerrottiin, jotta luottamuksellinen ilmapiiri säilyisi. Tulkkaukset hoidettiin parin lauseen välein. Kouluttajat asettuivat yleensä koulutettavien kanssa saman pöydän ääreen, mikä loi kouluttajasta helpommin lähestyttävän ja tasavertaisuutta korostavan vaikutelman. Koulutettavat osallistuivatkin koulutustapahtumiin aktiivisina toimijoina esittäen kysymyksiä ja kommentteja. Kaikki tilaisuuksiin osallistujat – työntekijät ja vierailijat mukaan lukien – ottivat osaa harjoituksiin ja ruokailuihin. Kurssilaisten koulutuksissa esittämiä kysymyksiä ja kommentteja kerättiin muistiin projektin arviointiin kuuluvan havainnoinnin yhteydessä.

¹ Transnational AIDS/STD Prevention among Migrant Prostitutes in Europe Project

4.4.2006 Turvaseksi ja sukupuolitaudit

Ensimmäisen koulutuksen aiheena olivat turvaseksi ja sukupuolitaudit. Aloitukseksi Pro-tukipisteen etsivän työn yksikön johtaja Minna Huovinen toivotti kurssilaiset tervetulleeksi ja selvitti vertaistoiminnan ideaa sekä vertaiskoulutuksen ja kenttäjakson sisältöä. Kouluttajana oli Pro-tukipisteen palveluyksikönjohtaja sairaanhoitaja Sirpa Jääkivi. Koulutuksessa kerrottiin liukuvoiteista ja kondomeista sekä havainnollistettiin niiden käyttöä dildojen avulla. Kaikki paikallaolijat saivat harjoitella kondomien paikalleen asettamista. Koulutettavat jakoivat myös omia kokemuksiaan esimerkiksi naistenkondomista ja ehkäisyyn liittyvistä ongelmista. Lumipallo-metodissa onkin olennaista saada myös vertaistoimijoiden oma tietous ja kokemus kuuluviin. Koulutuksessa käsiteltiin myös jälkiehkäisyä. Kurssilaiset saivat tietoa sukupuolitaudeista ja hiv:stä sekä tutustuivat kansioihin jaettuihin aihetta käsitteleviin venäjänkielisiin TAMPEP -esitteisiin. Vastaava kouluttaja Aila Juvonen ohjasi lopuksi rauhoittumisharjoituksen. Paikalla oli seitsemän koulutettavaa. Ensimmäisen koulutuskerran tunnelma oli positiivinen ja Pro-tukipisteen tuttu ympäristö ja tutut työntekijät rentouttivat tilannetta. Vertaistoimijat osallistuivat aktiivisesti koulutukseen ja esittivät paljon kysymyksiä ja huomioita. Kysymykset liittyivät kondomin oikeaoppiseen käyttöön sekä seksiteitse tarttuviin tauteihin. Vertaistoimijakoulutettavat myös kertoivat kokemuksia asiakkaistaan, jotka yrittävät painostaa jättämään kondomin pois tai yrittävät huijata ottamalla kondomin salaa pois yhdyntän aikana.

5.4.2006 Raskaus ja ehkäisy

Toisen koulutuskerran kouluttajana toimi gynekologi Teija Alanko, joka puhui venäjäksi raskaudenehkäisystä. Alanko keskittyi pitkälti hormonaalisiin ehkäisymenetelmiin, kuten hormonikierukkaan ja e-pillereihin. Hormonaalisten menetelmien etuja sekä luotettavuutta ehkäisymenetelmänä tuotiin vahvasti esiin. Kurssilaisilla oli paljon seksuaaliterveyteen liittyviä kysymyksiä, joista he keskustelivatkin Alangon kanssa. Kysymykset koskivat hormonaalista tasapainoa, ehkäisymenetelmiä sekä raskautta ja synnytystä. Lopuksi paikallaolijat osallistuivat Juvosen ohjaamaan pareittain tehtävään ”jämmäkysharjoitukseen”. Koulutukseen osallistui viisi koulutettavaa. Koulutukseen osallistujat vaikuttivat hyvin tyytyväisiltä päivän luentoon ja osallistujat tekivät aktiivisesti muistiinpanoja.

11.4.2006 Rentoutuminen ja hyvinvointi

Kolmannen kerran teemana olivat rentoutuminen ja hyvinvointi. Koko koulutuksen veti tällä kertaa Aila Juvonen. Tulkin kanssa oli aikaisemmin keskusteltu koulutuksen sisällöstä, jotta kääntäminen onnistuisi mahdollisimman hyvin. Juvonen luennoi kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edellytyksistä sekä erilaisista riippuvaisuuksista. Kurssilaiset saivat myös konkreettisia ohjeita terveelliseen ruokavalioon, minkä lisäksi Juvonen esitteli huoneilmaa parantavia huonekasveja. Juvonen kertoi myös tunteiden tunnistamisen tärkeydestä ja aggression kohtaamisesta. Lopuksi tehtiin pareittain aggressionhallintaan pyrkivä harjoitus. Juvonen näytti myös liikkeitä, joiden avulla on mahdollista paeta mahdollisessa hyökkäystilanteessa. Kurssille saapui yksi uusi koulutettava, joten kaikkiaan kolmannelle koulutuskerralle osallistui kahdeksan koulutettavaa. Vertaistoimijakoulutettavat olivat ennalta korostaneet rentoutumiseen ja henkisen hyvinvoinnin ylläpitämiseen liittyvän tiedon tärkeyttä. Itsepuolustustaidoista oltiin myös kiinnostuneita ja kurssilaiset toivoivatkin Protukupisteen järjestävän asiakkailleen itsepuolustuskurssin.

18.4.2006 Lainsäädäntö ja suomalainen yhteiskunta

Neljännän kerran kouluttajana oli Seksialan Liitto SALLI ry:n lakiasiasi sihteeri Johanna Sirkiä. Teemana oli suomalainen yhteiskunta ja lainsäädäntö. Sirkiä keskittyi erityisesti prostituutiosta toimivia naisia koskettavaan lainsäädäntöön, mutta kertoi myös yleisemmällä tasolla suomalaisen yhteiskunnan rakenteesta. Koulutettavat saivat olennaista tietoa oikeuksistaan. Erityisen tärkeältä vaikutti poliisin toimintaa koskeva tieto, sillä useilla kurssilaisilla oli kokemuksia kontakteista suomalaisen poliisin kanssa. Koska projektin yhtenä päämääränä on ollut koulutuksiin osallistuvien naisten voimaantuminen, on tieto omista oikeuksista ja asemasta yhteiskunnassa tärkeä tekijä tässä prosessissa. Koulutukseen osallistui seitsemän koulutettavaa. Kurssilaisilla oli varsin paljon kysyttävää erityisesti poliisin oikeuksista ja velvollisuuksista sekä maahantulo- ja prostituutiolainsäädännöstä. Kurssilaiset kertoivat myös negatiivisista kokemuksista suomalaisen poliisin kanssa.

25.4.2006 Päähteet

Viimeisellä koulutuskerralla teemana olivat päähteet. Kouluttajana oli tällä kertaa Svetlana Tuomola, joka toimii päihteisiin erikoistuneena lääkärinä Järvenpään sosiaalisairaalassa. Aura - Aypa -projektin alkukartoituksessa oli saatu selville, että kohderyhmän pääasiallinen päihde on alkoholi, minkä lisäksi rauhoittavien tai unilääkkeiden käyttö on yleistä. Koulutuksessa käsiteltiin lähinnä alkoholinkäytön riskejä sekä kerrottiin lyhyemmin lääkkeistä,

huumausaineista ja sekakäytöstä. Koulutettaville annettiin kotiin vietäväksi AUDIT² -testejä, joilla voidaan kartoittaa alkoholinkulutuksesta aiheutuvia riskejä. Kurssilaisilla olisi ollut paljon kysyttävää ja keskusteltavaa päihteistä, mutta ajanpuutteen vuoksi keskustelua jouduttiin rajaamaan. Koulutusjakson päätteeksi vertaistoimijoille jaettiin kenttäjakson haastattelulomakkeet ja opastettiin niiden käyttöä sekä annettiin projektin vastuuhenkilön yhteystiedot.

3. Kenttäjakson haastattelut

3.1. Haastatteluiden toteutus

Kumipallo-operaation kenttäjaksolla koulutetut vertaistoimijat haastattelivat kukin kolmesta neljään lähipiiriinsä kuuluvaa prostituutiossa toimivaa naista. Kuukauden mittaisen kenttäjakson jälkeen anonyymit haastattelulomakkeet palautettiin Pro -tukipisteelle. Yhteensä haastattelulomakkeita kertyi 27 kappaletta. Lumipallo-metodin mukaisesti haastattelujen tarkoituksena on tiedon keräämisen lisäksi jakaa tietoa projektin kohderyhmälle. Haastattelutilanteissa vertaistoimijat sekä haastattelivat valitsemaan henkilöitä että antoivat näille koulutuksissa hankkimaansa tietoutta ja esitteitä haastattelun eri teemoihin liittyen.

Haastattelulomakkeet oli suunniteltu niin, että niitä pystyttiin käyttämään Lumipallo-metodille ominaisella tavalla. Haastattelut oli tarkoitus tehdä siten, että vertaistoimija haastattelee henkilöä haastattelulomaketta käyttäen ja samalla kirjaa haastateltavan vastaukset ylös lomakkeeseen. Kysymysten lisäksi lomakkeissa oli ohjeistusta vertaistoimijoille. Kysymysten lomassa oli esimerkiksi viitteet niihin esitteisiin, joista löytyy kysymyksiin liittyvää informaatiota. Haastattelukysymykset oli valikoitu palvelemaan Pro-tukipisteen tiedontarvetta sekä avaamaan keskustelua vertaistoimijan ja haastateltavien välille.

Haastattelukysymyksiä muokattiin koulutusjakson aikana vertaistoimijoilta kerätyn kysymyslomaketiedon pohjalta. Vertaistoimijoille oli jokaisella koulutuskerralla esitetty kirjallisesti joitain päivän teemaan liittyviä kysymyksiä. Kenttäjakson haastattelulomakkeisiin valikoitiin niitä kysymyksiä, joiden osalta kaivattiin enemmän tietoa kohderyhmästä. Lisäksi kysymyksiä muokattiin siten, että ne olisivat mahdollisimman ymmärrettäviä. Kysymyksiä muotoiltaessa pyrittiin kiinnittämään huomiota siihen, etteivät haastateltavat kokisi niitä liian intiimeiksi ja

² Alcohol Use Disorders Identification Test

etteivät ne vaarantaisi haastateltavien anonymiteettia. Lomakkeissa oli myös kysymyksiä, joiden ensisijaisena tehtävänä oli toimia virikkeenä tiedon eteenpäin saattamiseksi.

Vertaistoimijat sekä suurin osa haastatelluista olivat äidinkieleltään venäjänkielisiä, joten haastattelulomakkeet oli yhtä poikkeusta (suomi) lukuun ottamatta täytetty venäjäksi. Haastatteluissa mitattiin haastateltavien tiedon tasoa ja samalla annettiin oikeaa tietoa eri teemoihin liittyvistä kysymyksistä. Yksi vertaistoimija kertoi jakaneensa ensin esitteet ja sen jälkeen pyytäneensä haastateltavia vastaamaan kysymyksiin materiaalin pohjalta. Pohjatiedon mittaamiselle tämä tuottaa luotettavuusongelman, mutta tiedon eteenpäin saattamisen kannalta tämäkin haastatteluteknikka toimii. Lisäksi yksi vertaistoimija kertoi antaneensa haastateltavien itse kirjoittaa vastauksensa lomakkeisiin.

Haastattelutilanteet olivat useimmiten vapaamuotoisia kanssakäymistilanteita, joissa vertaistoimijat haastattelivat ystäviään ja tuttaviaan kahvittelun lomassa. Vertaistoimijoilta arviointikokoontumisessa kerätyssä palautteessa haastattelutilanteet kuvattiin usein leppoisiksi ja mukaviksi tilanteiksi, joissa haastattelukysymysten pohjalta syntyi vilkasta keskustelua. Oma vaikutuksensa haastatteluihin on juuri sillä, että vertaistoimijat haastattelivat henkilöitä omista sosiaalisista verkostoistaan. Tuttu ja vertainen haastattelija tekee tilanteesta oletettavasti rennomman ja vapaamuotoisemman, mutta tuottaa omantyyppiset haasteensa haastatteluvastausten luotettavuudelle. Erityisesti arkaluontoisissa kysymyksissä haastateltavien anonymiteetin säilyminen ja yksityisten tietojen pysyminen salassa muilta samaan tuttavapiiriin kuuluvilta voi herättää haastateltavissa epäilyksiä. Haastattelujen luottamuksellisuuden korostaminen sekä vertaistoimijoille että haastateltaville olisikin tärkeää.

Haastattelulomakkeessa oli yhteensä 37 eri laajuista kysymystä. Kysymykset liittyivät eri koulutuskertojen teemoihin, minkä lisäksi lomakkeen ensimmäisen sivun kysymyksillä selvitettiin haastateltavien taustatietoja (ikä, kansallisuus, asiakashankinta jne.). Ennen haastatteluaineiston analysointia vastaukset käännettiin venäjänkielisten projektityöntekijöiden avulla suomenkielille. Kenttähaastatteluiden tulokset on tässä raportissa esitetty teemoittain siten, että haastatteluaineistosta on koottu analyysin jälkeen vain olennaisimmat tulokset.

3.2. Vertaistoimijoiden taustatiedot

Koska vertaistoimijat tekevät kenttäjakson haastatteluita omissa sosiaalisissa verkostoissaan, on todennäköistä, että vertaistoimijoiden henkilökohtainen tausta vaikuttaa siihen, millainen otos haastateltaviksi valikoituu. On huomioitava, että vertaiskouluttamalla erityyppisiä asiakasryhmiä myös kentältä tavoitetaan erilaisia ryhmiä.

Koulutukseen osallistui kaikkiaan kahdeksan prostituutiossa toimivaa naista. Kaikkien äidinkieli oli venäjä, mutta yksi koulutettava puhui toisena kotikielenään myös viroa. Vertaistoimijat ymmärsivät tai puhuivat lisäksi vaihtelevasti suomea. Koulutettavat olivat iältään 34 - 44-vuotiaita; keskimäärin 39-vuotiaita. Suurin osa koulutettavista oleskeli vakituisesti Suomessa, mutta yksi ilmoitti asuinmaakseen Venäjän ja yksi Viron.

3.3. Kenttähaastatteluiden tuloksia

3.3.1. Haastateltavien taustatiedot

Ikä

Vastaajien keski-ikä oli 35 vuotta. Nuorin vastaajista oli 27-vuotias ja vanhin vastaaja oli 48-vuotias. Suurin osa vastaajista oli yli 30- mutta alle 40-vuotiaita.

Taulukko 1. Jakautuminen ikäryhmittäin.

Ikä vuosina	Vastaajia (N27)
27 – 30	7
31 – 35	8
36 – 39	7
40 – 48	5

Äidinkieli

Kaikkiaan 27:stä vastaajasta 24 oli äidinkieleltään venäjäksiä, kaksi vironkielisiä ja yksi ilmoitti äidinkielekseen kazakinkielen (Kazakstanin virallinen kieli).

Kansalaisuus ja oleskelu Suomessa

Taulukko 2. Kansalaisuus ja oleskelu Suomessa

Kansalaisuus	Pysyvästi Suomessa	Vierailee	Yht.
Venäjä	4	15	19
Viro	2	3	5
Suomi	2	-	2
Latvia	-	1	1
Yhteensä	8	19	27

Vastaajista noin kaksi kolmasosaa oli Suomessa vierailevia henkilöitä. Selvästi suurin osa vastaajista oli Venäjän kansalaisia, Viron kansalaisia oli neljä ja Suomen kansalaisia kaksi, joista kumpikin oli äidinkieleltään venäläisiä. Yksi vastaaja oli Latvian kansalainen.

Asiakashankinta

Haastateltavat käyttivät asiakashankintaan moninaisia väyliä. Prostituutiopalveluita ostavat asiakkaat tavoitetaan useimmiten ravintolasta. 19 vastaajaa kertoi hankkivansa asiakkaansa ainakin ravintolasta. Ainoastaan ravintolasta hankkii asiakkaansa 7 vastaajaa. Ravintolasta ja kadulta hankkii asiakkaita 3 vastaajaa. 8 vastaajaa ei hankkinut lainkaan asiakkaita ravintolasta. Vastaajista 5 hankkii asiakkaita kolmesta tai useammasta paikasta – yksi vastaaja viidestä paikasta. Ravintolan ja kadun lisäksi hankintapaikkana oli useampia paikkoja nimenneillä laiva, kolmella lisäksi Internet ja kahdella vielä vakioasiakkaat puhelimitse. Niistä vastaajista, jotka eivät hanki asiakkaita ravintolasta, viidellä oli vakioasiakkaita ja kolme käytti lisäksi Internetiä hankintaan. Kaikkiaan 6 vastaajaa tavoitti asiakkaitaan Internetin välityksellä.

Prostituutiossa toimimisen aika

Haastattelulomakkeen kysymys prostituutiossa toimimisen kestosta oli asetettu muotoon ”Kuinka kauan olet tehnyt töitä tällä alalla?”, jotta kysymys olisi mahdollisimman hienovarainen. Vertaistoimijoiden mukaan tähän kysymykseen ei olisi mielellään vastattu – ainakaan totuudenmukaisesti. Ajanjaksoa, jonka haastateltavat olivat toimineet prostituutiossa, ei haluttu myöntää kovin pitkäksi. Vastausvaihtoehdoiksi oli annettu ”alle vuosi”, ”1-5 vuotta” sekä ”yli 5 vuotta”.

Kaikki vastaajat ilmoittivat toimineensa prostituutiossa yli vuoden. 17 vastaajaa kertoi toimineensa alalla 1-5 vuotta. Kymmenen vastaajaa ilmoitti toimineensa prostituutiossa yli viisi vuotta. Pisimpään toimineista kuusi oli 37 – 48-vuotiaita ja neljä 32 - 34-vuotiaita.

Taulukko 3. Prostituutiossa toimimisen aika ikäryhmittäin (N27)

Ikä vuosina	alle 1 v.	1 – 5 v.	yli 5 v.	yhteensä
27 – 30	-	7	-	7
31 – 35	-	4	4	8
36 – 39	-	3	4	7
40 – 48	-	3	2	5
Yhteensä	0	17	10	27

Asiointi Pro-tukipisteellä

Kenttähaastatteluiden kautta haluttiin myös selvittää tavoitetaanko Lumipallo-metodin avulla Pro-tukipisteelle ennalta tuntemattomia prostituoituja. Muutama haastateltava kuulikin Pro-tukipisteen toiminnasta ensimmäistä kertaa vertaistoimijalta. Kolme Venäjän kansalaisuuden omaavaa haastateltavaa ei ollut koskaan asioinut Pro-tukipisteellä - muille vastaajille Pro-tukipiste oli jo entuudestaan tuttu. Jotkut haastateltavat olivat myös kommentoineet vastaustaan esimerkiksi kertomalla kuinka usein käyvät Pro-tukipisteellä tai kiittämällä Pro-tukipisteen toiminnasta.

3.3.2. Turvaseksi ja sukupuolitaudit

Kenttähaastattelulomakkeissa oli kahdeksan turvaseksiin ja seksikontakteissa tarttuviin tauteihin liittyvää kysymystä. Kysymyksillä selvitettiin kohderyhmän tiedon tasoa sekä heidän omaan seksuaaliterveyteensä liittyviä tekijöitä. Kysymykset koskivat kondomin oikeaa käyttötapaa, hi-virusta sekä sukupuolitautilien testaamista. Haastatteluvastauksista selviää, että projektin kohderyhmällä on kohtalaisen paljon tietoa turvaseksiin ja sukupuolitauteihin liittyvistä asioista, mutta jatkuvaa turvaseksivalistusta tarvitaan.

Kondominkäyttö

Kondominkäyttöön liittyvät kysymykset selvittivät, että kohderyhmällä on tietoa liukuvoiteiden käytön tarpeellisuudesta ja siitä, että seksikontaktissa tulee käyttää vain yhtä kondomia kerrallaan. Näiden kysymysten kohdalla oli kuitenkin myös muutamia vastauksia, jotka kertovat puutteellisista tiedoista. Perustietoa kondomin oikeista käyttötavoista olisi tarpeen olla tarjolla jatkuvasti.

Hiv

Hi-virusta koskevat kysymykset näyttivät, että kohderyhmällä on tietoa hiv:n tartuntatavoista. Suurin osa vastaajista tiesi hiv:n tarttuvan suojaamattoman seksin tai verikontaktin välityksellä. Vastaajilla oli myös virheellisiä käsityksiä hiv:stä, mikä näyttäytyi vastauksissa hiv-tartunnan riskin liioittelemisena. Hiv:n arveltiin esimerkiksi tarttuvan syljestä tai ravinnon välityksellä. Turvaseksikäyttäytymisen kannalta hiv:n riskeistä ollaan tietoisia.

Sukupuolitauditestit

Sukupuolitautilien testaamista koskeviin kysymyksiin haastateltavilla oli vähemmän oikeaa informaatiota. Haastateltavilta kysyttiin, milloin erilaisiin sukupuolitauditesteihin tulisi mennä ja koska testien tulokset ovat luotettavia. Epäilystä tartunta-ajankohdasta tulisi kestää kaksi viikkoa ennen sukupuolitauditestejä. Hiv-testin tulokset ovat luotettavia kolmen kuukauden kuluttua mahdollisesta tartunnasta. Noin puolella haastatelluista ei ollut täsmällistä tietoa siitä, milloin testeissä tulisi käydä tai siitä, milloin hiv:n vasta-aineet näkyvät testeissä.

Emätinhuuhtelut

Kohderyhmän seksuaaliterveydelle on riskinä erityisesti Venäjällä yleinen tapa tehdä emätinhuuhteluita. Huuhtelut rasittavat limakalvoja ja altistavat sukupuolitauditartunnalle. Haastatelluista suurin osa teki säännöllisesti emätinhuuhteluita ja vallalla on virheellinen käsitys niiden terveellisyydestä. Lähes kaikki Venäjän kansalaisuuden omaavat haastateltavat tekivät huuhteluita. Virolaisten haastateltavien keskuudessa huuhtelut eivät olleet yhtä yleisiä.

Liukuvoiteiden käyttö asiakaskontakteissa on eräs syy tehdä emätinhuuhteluita, sillä voiteita on vaikeaa saada pestyksi pois ja ne saattavat aiheuttaa ärsytystä. Joillekin haastateltaville huuhtelut olivat myös keino suojautua sukupuolitaudeilta, jolloin huuhtelussa käytetään erilaisia bakteereita ja viruksia tuhoavia liuoksia. Myös kondomin hajoamista koskevassa kysymyksessä useimmat vastaajat suosittelivat emätinhuuhtelua. Kohderyhmälle olisikin tarpeellista tiedottaa huuhteluihin liittyvistä riskeistä.

3.3.3. Raskaus ja ehkäisy

Viisi kysymystä liittyi raskaudenehkäisyyn ja ei-toivottuun raskauteen. Haastateltavilta kysyttiin heidän käyttämistään ja tietämistään ehkäisymenetelmistä sekä toimenpiteistä ehkäisyn pettäessä mikäli raskaus ei ole toivottava vaihtoehto. Haastatelluista suurin osa huolehti ehkäisystä ja osasi nimetä erilaisia ehkäisymenetelmiä. Kohderyhmän kulttuuritausta näkyi ehkäisyä ja aborttia koskevissa vastauksissa, sillä vastaajat mainitsivat usein menetelmiä, joita ei juuri käytetä Suomessa.

Käytetyt ja tunnetut ehkäisymenetelmät

Suurin osa vastanneista kertoi käyttävänsä ehkäisynä ainakin kondomia. Lisäksi yleisimmin käytettyjä ehkäisymenetelmiä olivat kierukka ja hormonaaliset menetelmät. Ehkäisymenetelmistäkin tulisi olla helposti saatavilla informaatiota, sillä joidenkin haastateltavien tiedot ehkäisystä olivat huolestuttavia. Haastatelluista yksi kielsi käyttävänsä mitään ehkäisyä ja toinen oli maininnut käyttävänsä ehkäisynä yrttihuuhtelua.

Haastateltavat osasivat nimetä useita ehkäisymenetelmiä. Suurin osa mainitsi kierukan, e-pillerit ja kondomin. Hormonaaliset ehkäisymenetelmät olivat hyvin tunnettuja. Siittiötä tuhoava geeli tai voide mainittiin yli kolmanneksessa vastauksista.

Haastateltavilta kysyttiin myös toimenpiteitä ehkäisyn pettäessä kun raskautta ei toivota. Noin puolet vastanneista oli maininnut jälkiehkäisytablettien. Lähes yhtä monet ehdottivat ratkaisuksi aborttia. Toiset suosittelivat lääkärillä käyntiä tai raskaustestiä. Yksi vastaaja ei tiennyt mitä pitäisi tehdä.

Abortti

Aborttia koskevissa vastauksissa näkyi kohderyhmän kulttuuritausta. Yli kolmannes haastateltavista oli maininnut niin sanotun ”miniabortin”, eli Venäjällä raskauden alkuvaiheessa tehtävän vakuumiabortin. Suomessa vakuumiabortteja ei komplikaatorisikin vuoksi tehdä. Mekaaninen kaavinta-abortti oli tiedossa suurimmalla osalla vastanneista. Lääkkeellisen abortin tunsivat alle neljännes haastatelluista. Abortin viimeisen mahdollisen suoritusajankohdan osasi nimetä oikein suurin osa haastatelluista.

3.3.4. Rentoutuminen ja hyvinvointi

Haastattelulomakkeiden kysymyksistä kuusi liittyi rentoutumiseen ja hyvinvointiin. Haastateltavilta kysyttiin heidän elämäntapoihinsa ja erityisesti henkiseen hyvinvointiinsa liittyvistä asioista. Kumipallokoulutuksen ennakkosuunnittelussa oli kiinnitetty huomiota siihen, että useilla kohderyhmän henkilöillä on vaikeuksia unen saannin sekä rentoutumisen kanssa. Negatiivisten tunteiden hallitsemiseen ja itsensä suojaamiseen tarvitaan välineitä. Vertaistoimijat korostivat psykologisen tiedon tarvetta viiteryhmänsä keskuudessa. Haastattelukysymyksillä kartoitettiin kohderyhmän tapoja tukea hyvinvointiaan, heidän toimintaansa nukahtamisongelmissa, tunteiden hallintaa sekä niitä sääntöjä ja rajoja, joilla he pyrkivät suojaamaan itseään.

Hyvinvointia tukevat tavat ja ruoka-aineet

Vastaajat huolehtivat hyvinvoinnistaan erilaisten harrastusten parissa. Urheilu, ulkoilu ja muu kehon ja mielen hyvinvointia tukeva liikunnallinen toiminta, kulttuuriharrastukset sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen merkityksellistettiin tavoiksi huolehtia omasta hyvinvoinnista. Myös musiikki, lukeminen, lepääminen sekä elokuvat mainittiin useammassa vastauksissa. Keskustelut ja tapaamiset ystävien tai läheisten kanssa toistuivat vastauksissa. Prostituutiossa toimiminen sekä elämä suomalaisessa yhteiskunnassa ulkomaalaisena asettavat kohderyhmän marginaaliin. Yksityiselämä näyttää hyvinvoinnin kannalta olevan tärkeää pitää mahdollisuuksien mukaan erillään prostituutiokuvioista. Eräs vastaaja kertoi pyrkivänsä ”elämään normaalisti” seksityössä toimiessaankin.

Kysymykseen hyvinvointia tukevista ruoka-aineista haastateltavat vastasivat moninaisin tavoin. Monet luettelivat terveellisiä ruoka-aineita, kuten hedelmät, vihannekset, kala tai puuro. Toiset

vastaajat olivat kertoneet niistä ruoka-aineista, jotka olivat tärkeitä heidän omalle hyvinvoinnilleen mielihyvän tuottajina. Jotkut haastateltavat kertoivat hyvinvointia tukevan ruuan riippuvan tilanteesta tai siitä, mitä keho kulloinkin vaatii. Joissakin vastauksissa korostettiin ruokailua sosiaalisena tilanteena ja hyvän seuran merkitystä.

Nukahtamisvaikeudet

Aura-Aypa -projektin alkukartoituksessa (Pro-tukipiste/ Thesslund 2006) kävi ilmi, että huomattava osa kartoitukseen haastatelluista käytti joko uni- tai rauhoittavia lääkkeitä. Myös Kumipallo-operaation kenttähaastatteluista käy ilmi unilääkkeiden käytön yleisyys. Kuusi vastaajaa kertoi ottavansa unilääkkeen univaikeuksissa. Heistä viidelle tämä oli ainoa keino yrittää saada unta. Muut keinot univaikeuksien yllättäessä olivat hyvin perinteisiä; useimmiten mainittiin lukeminen, lämpimän maidon, yrttiteen ja hunajan nauttiminen sekä television tai elokuvien katseleminen

Tunteiden hallinta

Tunteiden käsittelyyn kaivattiin keinoja; erityisesti pelon ja ahdistuneisuuden hallitseminen tuntui vaikealta. Myös muiden negatiivisten tunteiden, kuten vihan ja ärtymyksen hallinnan kerrottiin olevan ongelmallista. Muita yleisemmin mainittuja tunteita olivat levottomuus ja syyllisyys. Useimmat haastateltavat kertoivat tunteista, jotka liittyvät heikentyneeseen henkiseen hyvinvointiin. Vastauksissa toistui tyytymättömyys itsen, alakuloisuus, väsymys ja itsensä. Kaksi vastaajaa kertoi olevansa kykenemättömiä hillitsemään ahmimistaan. Se, liittyvätkö vaikeudet hallita negatiivisia tunteita siihen, että haastateltavat toimivat prostituoituina, on tulkinnanvaraista. Pelon tunteen voi kuitenkin liittää prostituoituina toimivien naisten kohtaamiin uhkaaviin tilanteisiin: asiakkaana on usein naiselle ennalta tuntemattomia miehiä eikä viranomaisilta saatavaan apuun hätätilanteessa voi luottaa. Myös prostituoituna toimimisen mukanaan tuoma sosiaalinen leimautuminen sekä ulkomaalaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa varmasti aiheuttavat paineita. Lainsuojattomuuden kokemus ja heikko sosiaalinen asema tuottavat vaikeuksia henkisen hyvinvoinnin ylläpitämiselle. Turvattomuuden ja pelon kokemukset näkyivät haastatteluvastauksissa useiden muidenkin kysymysten kohdalla.

Mielentilojen säätely

Haastateltavat kuvailivat keinoja, joilla he pyrkivät säätämään mielentilojaan. Vastauksissa toistui pyrkimykset päästä tunteiden ja tilanteiden hallintaan ja yritykset rentoutua. Useat vastaajat kertoivat pyrkivänsä ajattelemaan positiivisia ajatuksia ja kääntämään mielteet pois ikävistä asioista. Joillekin vastaajille apuna mielentilojen säätelyyn olivat psykologinen kirjallisuus ja

tietoinen pyrkimys itsensä kehittämiseen. Joissakin vastauksissa todettiin mielentilojen hallinnan olevan yrityksistä huolimatta hankalaa. Mielentilojen säätelyyn kerrottiin joissakin vastauksissa käytettävän alkoholia tai tupakkaa. Yksi vastaaja kertoi ottavansa joskus rauhoittavaa lääkettä.

Itseä suojaavat säännöt ja rajat

Vaikka kysymyksessä itseä suojaavista säännöistä ja rajoista ei viitattu vastaajien toimimiseen prostituutiossa tai asiakastilanteisiin, useat vastaajat kertoivat juuri prostituutiopalveluiden ostajien kanssa toimimiseen liittyvistä säännöistä ja rajoistaan. Myös monet vastaajat, jotka eivät suoraan maininneet esimerkiksi asiakkaista, kertoivat suojarajoistaan, jotka voidaan tulkita prostituutioon liittyviksi. Vastaajien mainitsemat säännöt liittyivät usein turvallisuuteen tai päihteidenkäyttöön. Turvaseksin merkitystä korostettiin useissa vastauksissa. Vastaajilla oli sääntöjä, jotka liittyivät asiakkaiden valintaan. Asiakkaiden valikoimisella pyritään suojautumaan uhkaavilta tilanteilta. Asiakkaiksi ei valita miehiä, jotka ovat selvästi päihtyneitä tai vaikuttavat epämiellyttäviltä. Useimmat naiset kertoivat välttävänsä aggressiivisia asiakkaita.

Vastauksista kuvastui haastateltavien turvaton asema. Haastattelujen kohderyhmän kynnyks hakea esimerkiksi rikostapauksissa apua viranomaisilta on korkea, sillä useimmilla ei ole Suomen kansalaisuutta ja epäily prostituutiosta on laillinen maastakäännyttämisperuste (esim. Kontula 2005). Prostituutiokontakteissa naisten on usein nopeasti tehtävä arvio uuden asiakkaan luotettavuudesta. Kohderyhmällä onkin käsityksiä siitä, millaisia asiakkaita on järkevää välttää. Rikoksen kohteeksi joutumisen ehkäisemiseksi vastaajat saattavat välttää esimerkiksi tietyn etnisyyden omaavia asiakkaita, kuten entisen Neuvostoliiton alueen nuoria miehiä. Aura-Aypa -projektin kohderyhmällä on ollut kokemuksia siitä, että prostituutiossa toimiva ja esimerkiksi turistiviisumilla maassa oleskeleva nainen tiedetään ”helpoksi uhriksi”, sillä rikosoikeudelliset seuraamukset ovat esimerkiksi ryöstö-, raiskaus- tai pahoinpitelytapauksessa epätodennäköisiä juuri poliisille ilmoittamisen korkeasta kynnyksestä johtuen. Tiedot vaarallisista tai epäilyttävistä prostituutioasiakkaista kulkeutuvat naiselta toiselle.

Prostituutiolle on katsottu olevan tyypillistä asiakkaiden valikoimattomuus – oletetaan, että prostituoiduilta saa palveluita kuka tahansa, joka maksaa (esim. Pheterson 1996, 37). Asiakkaitten valinnassa merkitsevät kuitenkin monenlaiset tekijät, kuten asiakkaan ulkoiset ominaisuudet tai miellyttävyys. Se, että suuri osa vastaajista spontaanisti kertoi juuri asiakkaan valitsemiseen liittyvistä säännöistään, merkinnee jonkinasteisen mahdollisuuden valita asiakkaat olevan eräs prostituoiduille olennainen hyvinvointia ja itsemääräytyvyyden tunnetta tukeva tekijä.

Itselle laaditut rajat ja säännöt liitettiin myös siihen, millaisia prostituutiopalveluita tarjotaan. Jotkut rajat liittyivät vastaajan omaan käyttäytymiseen ja itsekontrolliin – tilanteet halutaan pitää hallinnassa. Joidenkin vastaajien säännöt ja rajat olivat oman toiminnan harkitsemista ennalta ja pyrkimystä tunnetilojen hallitsemiseen. Esimerkiksi ravintolaprostituution yhteydessä on tavallista, että asiakkaat tarjoavat prostituoidulle alkoholia. Haastattelujen kohderyhmä joutuikin prostituutiossa toimiessaan usein tilanteisiin, jossa on tarjolla päihteitä. Omaa päihteidenkäyttöä pyritään kontrolloimaan. Näiden rajojen voidaan tulkita liittyvän esimerkiksi fyysisen terveyden suojaamisen lisäksi myös turvallisuuteen: selvänä ihmisellä on enemmän mahdollisuuksia itsestä huolehtimiseen.

Jotkut vastaajat kokivat itseä suojaavaksi säännöksi tai rajaksi myös ajatuksen siitä, ettei raha ole elämässä tai prostituoituna toimimisessa tärkeintä. Useimmat haastateltavat olivat maininneet säännökseen sen, että pyrkivät kuuntelemaan itseään ja tunteitaan, seuraamaan intuitiotaan. Yksi vastaaja puhui suoraan intuitiosta, toiset kuvasivat erilaisia tilanteiden nostattamia tuntemuksia, joihin tulisi luottaa ja toimia niiden mukaan. Yksi haastateltava oli määritellyt itseään suojaavaksi säännökseen sen, että hänen tekojensa tulee olla hänen oman arvomaailmansa kanssa sopusoinnussa. Itseä suojaaviksi rajoiksi tai säännöiksi käsitettiin myös pyrkimys kohottaa omaa mielialaa sekä sosiaalisten verkostojen ylläpitäminen.

3.3.5. Lainsäädäntö ja suomalainen yhteiskunta

Viidellä kysymyksellä kartoitettiin haastateltavien asennoitumista suomalaista viranomaisjärjestelmää kohtaan sekä tietoutta lainsäädännöstä ja toimintatavoista eri tilanteissa. Vastauksista ilmeni, että useimmilla vastaajilla on tietoa siitä, miten tulisi toimia, mutta käytännössä esimerkiksi viranomaiskontakteja pyritään usein välttämään.

Toiminta hätätilanteessa

Kysymys ”Miten voit hätätilanteessa hälyttää apua?” paljasti jälleen venäjänkielisten prostituutiossa toimivien naisten suojattoman aseman. Mahdollisten muiden toimenpiteiden (huutaminen tms.) lisäksi 16 haastateltavaa mainitsi soittavansa poliisille tai hätänumeroon. Poliisille soittaminen ei kuitenkaan usein ole kohderyhmälle realistinen mahdollisuus hätätilanteessa. Mahdollisesti uhrille

viranomaiskontaktista aiheutuvat negatiiviset seuraukset, yleinen epäluottamus poliisia kohtaan, negatiiviset kokemukset viranomaisista sekä puutteellinen kielitaito ovat tekijöitä, jotka voivat estää avun hankkimisen tätä kautta. Joissakin vastauksissa tuotiin selvästi esille, ettei poliisiin haluta ottaa yhteyttä mahdollisesti kuin vasta viimeisenä vaihtoehtona – jos silloinkaan.

Yli kolmannes haastateltavista ei maininnut lainkaan poliisia tai hätänumeroa. Heistä kaksi kertoi suoraan välttävänsä yhteydenottoa poliisiin. Kaksi haastateltavaa ei osannut kertoa miten toimia. Suurin osa vastaajista, jotka eivät maininneet poliisia tai hätänumeroa, oli Suomessa vierailevia henkilöitä. Kolme Suomessa pysyvästi asuvaa vastaajaa ei maininnut yhteydenottoa poliisiin tai hätäkeskukseen. Poliisin tai hätäkeskuksen mainitsematta jättäminen saattaa johtua ”viranomaispelon” lisäksi myös siitä, että kysymyksen on tulkittu tarkoittavan ensisijaisia toimintatapoja akuutissa väkivaltatilanteessa.

Kun viranomaiskontakteja pyritään välttämään, nousevat sosiaaliset verkostot tärkeiksi turvallisuustekijöiksi. Haastateltavat kertoivat useissa vastauksissa pyytävänsä apua ystäviltään. Vaaratilanteita myös ennakoidaan varustautumalla erilaisin suojakeinoihin. Viisi haastateltavaa mainitsi äänisignaalihälyttimen; myös kaasua- ja värisumute sekä sähkötaimuttaja mainittiin. Vastauksista ei käynyt ilmi kantavatko haastateltavat itse mukanaan mainitsemiaan välineitä.

Haastatteluvastauksista ilmeni, että kysymyksen ”hätätilanne” tulkittiin yleensä väkivaltatilanteeksi. Useammassa vastauksissa kuvattiin tilanteita, joissa vastaaja joutuu väkivaltaisen hyökkäyksen kohteeksi ja joutuu mahdollisuuksiensa mukaan pakenemaan paikalta.

Henkilöllisyystodistus

Varsinkin vierasmaalaisena Suomessa on suositeltavaa pitää aina henkilöllisyystodistusta mukana. Suurin osa haastateltavista kertoikin pitävänsä aina mukanaan passia tai ainakin kopiota passista. Toiset kertoivat pitävänsä passia mukanaan aina mennessään ravintolaan tai ulos Suomessa tai aina työskennellessään. Ainoastaan yksi Suomen kansalaisuuden omaava haastateltava kertoi pitävänsä passia mukanaan vain pankissa.

Poliisi

Poliisin toiminta puhutti sekä vertaistoimijoiden koulutuksissa että kenttähaastatteluissa. Monilla Aura-Aypa -projektin kohderyhmästä on ollut kontakteja suomalaisen poliisiin esimerkiksi

tarkastus- tai kotietsintätilanteissa. Tietoa poliisin oikeuksista ja velvollisuuksista kaivattiin kipeästi, sillä epätietoisuus poliisin laillisista toimintatavoista lisää turvattomuuden tunnetta. Kotietsintätilanteessa on kolme laillista perustetta, jolloin poliisilla on oikeus tulla henkilön kotiin: joko poliisilla on kotietsintälupa, epäillään vakavaa rikosta tai asunnon haltija itse päästää poliisin sisälle. Perusteista monet haastateltavat osasivat nimetä ainakin kotietsintäluvan sekä epäilyn rikoksesta, jotkut mainitsivat myös oman suostumuksen antamisen. Useilla vastaajilla oli kuitenkin käsitys, että poliisilla tulee aina olla kirjallinen lupa. Uskottiin myös yleisesti, että poliisilla on oikeus tulla asuntoon sisälle aina kun he vain tarpeelliseksi katsovat. Jotkut vastaajat puolestaan eivät uskoneet poliisilla olevan mitään oikeutta tulla ihmisen kotiin, ainakaan kutsumatta.

Prostituutiolainsäädäntö

Suomen järjestyslaki kieltää prostituutiopalveluiden tarjoamisen julkisilla paikoilla, kuten kadulla tai ravintolassa. Haastattelujen mukaan kentällä on hyvin tiedossa, että palvelujen tarjoaminen on lailla kiellettyä. Kaikista 27:stä vastaajasta kaksi ei tiennyt onko tarjoaminen kiellettyä vai ei. Kaksi vastaajaa uskoi palvelujen tarjoamisen olevan laillista. Toinen heistä uskoi tarjoamisen olevan sallittua tietyissä ravintoloissa.

3.3.6. Päähteet

Kumipallo-projektin yhtenä tarkoituksena oli myös kerätä tietoa kohderyhmän päihteidenkäyttöön liittyvistä asenteista ja tiedoista. Haastattelulomakkeen kuusi viimeistä kysymystä kartoittivat haastateltavien käsityksiä alkoholinkäytön rajoista ja riskeistä, heidän tietoisuuttaan erilaisista huumausaineista sekä tietoja siitä, mistä voi hakea apua päihdeongelmiin. Kenttähaastatteluissa ei kuitenkaan suoraan kysytty esimerkiksi käyttävätkö haastateltavat laittomia huumausaineita tai kuinka paljon he kuluttavat alkoholia, sillä liian henkilökohtaiset kysymykset olisivat saattaneet tuntua tungettelevilta.

Päihteet vaikuttivat olevan arkaluontoinen puheenaihe haastatteluissa. Alkoholinkäyttöä koskevien kysymysten vastauksista kuvastuu alkoholismien sosiaalinen tuomittavuus sekä haastateltavien halu erottautua ryhmästä, joka ei hallitse alkoholinkulutustaan. Haastatteluvastauksissa tuotetaan varsin selkeästi kuvaa haastatellusta itsestään, vaikka kysymykset olisivat yleisluontoisia. Siihen, että kysymykset tulkitaan henkilökohtaisiksi – tai halutaan mainita oma asema suhteessa käsiteltävään

aiheeseen – vaikuttanee myös haastattelujen konteksti. Haastattelut tehdään vertaistoimijoiden lähipiirissä, joten positiivisen kuvan rakentaminen ja säilyttäminen nousee tärkeämmäksi tekijäksi kuin ennalta tuntemattoman ja ulkopuolisen haastattelijan ollessa kyseessä. Toisaalta haastattelun osapuolten keskinäiset sosiaaliset siteet tuottavat luottamusta herättävää ilmapiiriä, mutta toisaalta haastateltavien anonymiteetti ja henkilökohtaisten tietojen pysyminen salassa voivat olla vaarassa.

Alkoholin kohtuukulutus

Erityisesti alkoholinkäyttöön liittyvissä kysymyksissä useat vastaajat eksplisiittisesti kertoivat hallitsevansa alkoholinkulutuksensa ja juovansa vain harvoin jos koskaan, vaikka kysymyksissä ei oltu viitattu haastateltavan omaan päihteidenkäyttöön.

Haastateltavia pyydettiin määrittelemään, mikä heidän mielestään on kohtuullista alkoholinkulutusta. Suuri osa vastanneista oli määritellyt kohtuukäytön päivittäisannoksina tai sopivina viikkokulutusmäärinä. WHO:n määrittelemä kohtuukulutuksen raja on naisilla 16 annosta viikossa ja enintään 6 annosta kerralla (Päihdelinkki 2006). Suurin osa vastaajista oli määritelmässään käyttänyt esimerkkinä viinilasillisia. Yleisimmin kohtuukulutus määriteltiin yhdestä kolmeen annokseen alkoholia vuorokaudessa. Monet vastasivat vapaamuotoisemmin, kuten määrittelemällä kohtuukäytön rajan yksilökohtaiseksi. Yksi vastaaja määritteli alkoholin kohtuukulutuksen rajan siihen, että oma käyttäytyminen pysyy hallinnassa.

Kohtuukulutus liitettiin usein tiettyihin tilanteisiin. Alkoholin nauttiminen määriteltiin sopivaksi juhla- tai vapaapäivinä sekä esimerkiksi ravintolaympäristössä. Kohtuukulutus määritty näin niin sanotuksi alkoholin viihdekäytöksi - sopiva konteksti tekee alkoholinkäytöstä hyväksyttyä ja ”normaalialia”.

Alkoholismi

Alkoholismi näyttäytyi vastauksissa kontrolloimattomuutena, ihmisen kyvyttömyytenä hallita toimintaansa sekä puolustuskyvyttömyytenä alkoholin viettelylle. Alkoholismi käsitetään myös sairaudeksi, fyysiseksi ja psyykkiseksi riippuvuudeksi alkoholista. Alkoholisti ei kykene hallitsemaan haluaan juoda eikä juomisen määrää. Alkoholi täyttää ihmisen ajatukset, ja ihmisellä on voimakas tarve päihtyä. Alkoholisti on siis ihminen, joka juo päivittäin tai usein - muulloinkin kuin silloin kun olisi sosiaalisesti hyväksyttävää nauttia alkoholia. Alkoholistilla alkoholi on

mielessä silloinkin kun tämä ei juo. Alkoholismi näyttäytyy haastatteluvastauksissa häpeällisenä asiana. Vaikka alkoholismi määriteltäisiin sairaudeksi, ei se näyttäytyy muiden sairauksien kaltaisena ihmisen tahdosta riippumattomana tekijänä. Alkoholistin ajatellaan olevan jollakin tasolla vastuussa juomisestaan, vaikka tämä olisikin sairas. Alkoholismi siis määrittää ja leimaa koko ihmistä eri tavalla kuin jokin muu sairaus.

Liikakulutuksen haitat

Alkoholinkäyttöön liittyvät riskit tunnetaan eikä alkoholia pidetä vaarattomana nautintoaineena. Liiallisesta alkoholinkulutuksesta aiheutuvina haittoina mainittiin fyysiseen terveyteen liittyvät ongelmat, kuten sydän-, maksa- ja munuaissairaudet sekä loukkaantumiset ja potenssiongelmat miehillä. Myös liikakäytön vaikutukset psyykkiseen terveydentilaan mainitsi suurin osa vastanneista. Psykkisistä ongelmista mainittiin useimmiten depressio, juoppohulluus sekä aggressiivisuus. Haastateltavat kuvasivat myös liikakulutuksesta aiheutuvia sosiaalisia haittoja. Noin puolet haastatelluista mainitsi ongelmat sosiaalisissa suhteissa, kuten parisuhteessa ja perheessä. Useat vastaajat mainitsivat eroamisen. Hieman alle kolmannes haastateltavista mainitsi myös taloudelliset ongelmat. Taloudellisen tilanteen kerrottiin heikentyvän liikakäytön mahdollisesti aiheuttaman työttömyyden, velkaantumisen tai jopa kodittomuuden myötä.

Laittomat huumausaineet

Haastateltavilta kysyttiin mitä huumausaineita he ovat kuulleet käytettävän. Kysymys ei viitannut suoraan haastateltaviin tai heidän lähipiiriinsä, mutta selvitti sitä, mitkä huumausaineet ovat kohderyhmän tiedossa. Useimmiten vastauksissa mainittiin heroini, kokaiini, ekstaasi, erilaiset kannabistuotteet sekä amfetamiini. Useasti mainittiin myös tarkemmin määrittelemättömät ”pillerit”, joilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi päihtymistarkoituksessa nautittavia reseptilääkkeitä. Myös oopium sekä hallusinogeenit mainittiin pariin otteeseen.

Päihdehuolto

Haastateltavilla oli erilaisia käsityksiä siitä, mistä päihdeongelmiin voi hakea apua. Useimmiten mainittiin tarkemmin määrittelemättä päihdeisiin erikoistuneet klinikat, sairaalat ja organisaatiot. Lääkäri tai erikoislääkäri sai myös useampia mainintoja, samoin kuin AA-organisaatio. Pro-tukipiste mainittiin kolmessa haastattelussa ja A-klinikka kahdesti. Kaksi haastateltavaa ei tiennyt mistä voisi hakea apua.

3.3.7. Lisätietoa kentältä

Vertaistoimijoilta pyydettiin Kumipallo-projektin yhteydessä tietoja heidän tuntemistaan prostituoituina toimivista henkilöistä, jotka eivät asioi Pro-tukipisteellä. Pro-tukipisteen toiminnan kannalta on tärkeää saada tietoa niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat potentiaalisten asiakkaiden haluun ja mahdollisuuksiin hakeutua palveluihin.

Puolet vertaistoimijoista tiesi henkilöitä, jotka toimivat prostituoituina Helsingissä, mutta eivät käytä Pro-tukipisteen tarjoamia palveluita. Syyt sille, ettei Pro-tukipisteelle hakeuduta, liittyivät vertaistoimijoiden mukaan yleisimmin leimautumisen pelkoon sekä epäluuloisuuteen palveluntarjoajia ja viranomaisia kohtaan. Kaikki eivät myöskään tiedä Pro-tukipisteen olemassaolosta.

Pro-tukipisteen tarjoamia palveluita saatetaan välttää, koska pelätään leimautumista oman viiteryhmän silmissä. Henkilöt pelkäävät leimautuvansa ”sosiaalitapauksiksi”, henkilöiksi, joilla on elämänhallinnallisia ongelmia. Myös pelko juoruilusta ja yksityisasioiden leviämisestä ei-toivottujen ihmisten tietoon asettavat kynnyksen Pro-tukipisteen tiloissa vierailulle. Myös ujous haittaa esimerkiksi päivystystiloissa käyntiä. Prostituutiossa toimimista ei välttämättä haluta ”julkistaa” käyttämällä seksityöntekijöille suunnattuja palveluita.

Vertaistoimijat kertoivat viiteryhmänsä peloista Suomessa toimivia palveluntarjoajia kohtaan. Viranomaiskontaktien vältteleminen esimerkiksi maahantulolainsäädännöstä johtuen vaikuttaa myös Pro-tukipisteelle hakeutumiseen. Vertaistoimijoiden mukaan jotkut prostituutiossa toimivat henkilöt pelkäävät, että esimerkiksi päivystystiloissa saattaa olla piilotettu videovalvonta tai että tiedot asiakkaista kulkeutuvat poliisille tai muille viranomaisille. Onkin selvää, että Pro-tukipiste tarvitsee vertaistoimijoiden mahdollistamia kontakteja potentiaalisiin asiakkaisiin, jotta aiheettomia pelkoja saadaan hälvennettyä.

3.4. Yhteenveto

Kumipallo-vertaiskoulutuksella tavoitettiin suoraan kaikkiaan kolmekymmentäviisi venäjänkielistä tai venäjänkieltä taitavaa Suomessa toimivaa prostituoitua. Haastatteluiden perusteella voidaan sanoa, että Aura-Aypa -projektin kohderyhmällä on kohtuullisesti tietoa seksityöhön liittyvistä aiheista. On kuitenkin selvää, että jatkuvaa tiedottamista eri aihealueista kaivataan, sillä kentällä liikkuu myös virheellisiä käsityksiä. Kohderyhmän tiedonjano on ilmeistä ja mikäli uusia koulutuksia järjestetään, löytyisi haastatelluista innokkaita osanottajia. Lumipallo-metodi on vaikuttanut hyvältä tavalta jakaa informaatiota kentälle ja saada tietoja, joiden avulla palveluita voidaan kehittää asiakkaiden tarpeita paremmin vastaaviksi. Metodin avulla on myös pystytty tavoittamaan henkilöitä, jotka eivät aiemmin ole olleet tietoisia tarjolla olevista palveluista.

Turvaseksiin ja seksuaaliterveyteen liittyvää tiedottamista tarvitaan jatkuvasti. Lisäksi olisi tärkeää, että prostituutiossa toimivat naiset saisivat tietoa heille kuuluvista oikeuksista, palveluista sekä suomalaisesta lainsäädännöstä. Tieto omasta oikeudellisesta asemasta esimerkiksi kohtaamisissa poliisin kanssa voi vähentää turvattomuuden tunnetta ja voimistaa kokemusta itsestään aktiivisena ja itsemääräävänä toimijana.

4. Arviointi

4.1. Arviointikysymykset ja käytetyt menetelmät

4.1.1. Arviointikysymykset

Kumipallo-vertaiskoulutuksesta tehtiin arviointitutkimus. Arvioinnin tekeminen oli tärkeää, sillä Kumipallo-koulutus oli ensimmäinen Pro-tukipisteen asiakasryhmälle suunnattu vertaistoimijaprojekti. Tulevien vertaistoimintaprojektien toteutuksen kannalta on olennaista arvioida projektin onnistumisia ja mahdollisia parannusehdotuksia. Vertaiskoulutuksesta ja -työstä voidaan näin kehittää juuri Pro-tukipisteen asiakkaille soveltuva toimintamalli, mikä helpottaa tulevien projektien toteuttamista.

Arvioinnin tarkoituksena oli siis selvittää projektin toimivuutta ja osallistujien kokemuksia hankkeesta. Arvioinnilla selvitettiin projektille asetettujen tavoitteiden toteutumista ja sen vaikutuksia kohderyhmälle. Osa projektin vaikutuksista tapahtuu kuitenkin pidemmän ajan kuluessa

eikä kaikkia projektin tuottamia vaikutuksia ole edes mahdollista selvittää. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota koulutuksen suunnitteluun, toteutukseen ja kenttäjakson onnistumiseen sekä työntekijöiden että vertaistoimijoiden näkökulmasta. Osana arviointia seurattiin kielen vaikutusta koulutukseen, sillä valtaosa työntekijöistä ei osannut venäjää, mikä oli puolestaan vertaistoimijoiden äidinkieli. Venäjänkielentaitoiset projektityöntekijät olivatkin toteutuksen kannalta korvaamattomia – tämä puolestaan asetti venäjää taitamattomat puolestaan tietyllä tapaa riippuvaiseen asemaan suhteessa venäjänkielisiin työntekijöihin.

Arvioinnin pääasialliset kysymyksenasettelut:

1. Onnistuiko projekti suunnitelmien mukaan?
2. Täyttyivätkö projektille asetetut tavoitteet?
3. Mitä kokemuksesta opittiin?
 - Missä onnistuttiin?
 - Mitä voisi tehdä paremmin tai toisin?
5. Lisäksi haluttiin selvittää sekä projektin työntekijöiden että vertaistoimijoiden kokemuksia projektin tuottamista vaikutuksista.

4.1.2. Menetelmät

Koulutusjaksolla jokaiseen koulutustapahtumaan osallistui arvioija, joka oli mukana havainnoimassa tilannetta. Arvioija kirjoitti havainnointipäiväkirjaa ja teki muistiinpanoja myös koulutuksen sisällöstä. Myös projektia toteuttamassa ollut venäjänkielinen työntekijä oli kirjannut kokemuksiaan päiväkirjaan projektin suunnitteluvaiheessa. Arvioija järjesti nauhoitetun keskustelun työntekijän kanssa tämän päiväkirjamerkintöjen pohjalta.

Koulutusjakson ja kenttätöjakson loputtua pidettiin kaikille koulutukseen osallistuneille yhteinen arviointikokoontuminen, jossa ryhmässä purettiin projektiin osallistuneiden kokemuksia hankkeen onnistumisesta ja selvitettiin mahdollisia parannusehdotuksia tulevien projektien varalle. Tapaamiseen osallistui sekä projektin työntekijöitä että koulutetut vertaistoimijat. Tapaamisessa vertaistoimijoilta kerättiin tietoa arviointilomakkeella sekä ryhmäkeskustelussa. Projektin

työntekijöille järjestettiin vielä oma tapaaminen, jossa kokemuksia purettiin nauhoitetussa ryhmäkeskustelussa SWOT³ -analyysia apuna käyttäen.

4.2. Arvioinnin tulokset

Monipuolisen arvioinnin päätuloksena voidaan sanoa, että Pro-tukipisteen toteuttama Kumipallo-vertaiskoulutus onnistui hyvin. Sekä koulutuksen toteuttamisesta vastanneet työntekijät että koulutetut vertaistoimijat olivat varsin tyytyväisiä lopputulokseen. Koska kyseessä oli ensimmäinen venäjänkielisten prostituoitujen kanssa toteutettu vertaiskoulutus, on tärkeää kerätä informaatiota siitä, mitä seuraavissa koulutuksissa on hyvä ottaa huomioon, jotta päästään kohderyhmän kannalta vieläkin parempaan lopputulokseen.

4.2.1. Työntekijöiden palaute

Työntekijöiden arviointikeskustelu toteutettiin SWOT -analyysiä apuna käyttäen. Keskusteluun osallistui yhdeksän projektissa mukana ollutta henkilöä. Keskustelussa oli tarkoituksena pohtia projektin vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Työntekijät käsittelivät sekä suunnitteluvaihetta että projektin toteutusta. Projektin arviointiprosessissa käytettiin myös osallistuvaa havainnointia koulutustilaisuuksissa.

Vahvuudet

Kumipallo-projekti toteutettiin kumppanuusprojektina A-klinikkasäätiön kanssa. Projektia suunnittelussa olikin olennaista, että käytettävissä oli A-klinikkasäätiön kokemus ja osaaminen Lumipallo-metodin mukaisesti järjestetyistä koulutus- ja tiedonkeruuoperaatioista huumausaineidenkäyttäjien parissa. Pro-tukipisteellä puolestaan oli näkemystä asiakasryhmälleen tärkeistä kysymyksistä. Kansainvälinen yhteistyö erityisryhmien kanssa tehtävästä työstä on antanut resursseja laajemman ymmärryksen muodostamiseen. Suunnitteluvaiheessa työntekijät ja kouluttajat perehtyivät kohderyhmän elämään ja pyrkivät purkamaan prostituution ja

³ SWOT = Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

prostituutuihin liittyviä ennakkoasenteitaan. Suunnittelussa myös pohdittiin näkökulmaa seksityöhön ja päädyttiin seksialan ammatillisuutta ja työsuojelua korostavaan lähestymistapaan.

Koska koulutusjakso järjestettiin vasta projektin loppupuolella, oli projektin työntekijöillä ollut mahdollisuus tutustua potentiaalisiin koulutettaviin Pro-tukipisteen perustyössä, eli päivystyksissä ja katutyössä. Koulutusprojektin onnistumiselle olikin ensiarvoista voittoa kohderyhmän luottamus. Perustyössä oli mahdollista tutustua kohderyhmään ja rekrytoida koulutuksista kiinnostuneita henkilöitä. Rekrytointivaihe oli varsin onnistunut – venäjänkieliset projektityöntekijät saivat hyvin motivoitua kohderyhmää koulutukseen.

Koulutustilaisuuksissa oli saatu aikaan miellyttävä ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa keskustelu osallistujien kesken oli avointa ja tasapuolista. Vertaistoimijakoulutettavien ryhmähenki oli hyvä ja koulutettavat keskustelivat keskenään vapautuneesti. Yhdessä ruokaileminen loi yhteisöllisyyttä ja rentoutti koulutusten tunnelmaa. Koulutustilat ja projektiin osallistuneet työntekijät olivat suurelta osin jo entuudestaan tuttuja kurssilaisille, mikä osaltaan vähensi jännittyneisyyttä. Kurssilaiset osallistuivat koulutustilaisuuksiin aktiivisesti: useimmat koulutettavat tekivät muistiinpanoja ja kyselivät kouluttajilta lisätietoja. Kenelläkään ei ollut kiire poistua koulutuksista vaan kurssilaiset jäivät usein juttelemaan virallisen osuuden päätyttyä. Vertaistoimijakoulutettavista huokui kiinnostus käsiteltäviä teemoja kohtaan sekä halu opiskella lisää.

Käsiteltävien teemojen valitseminen ja niiden rajaaminen koulutuksen sisältöä suunnitellessa oli onnistunut hyvin. Teemat olivat kohderyhmälle tärkeitä ja koulutusten sisältö oli rajattu helposti omaksuttavaksi mutta samalla uutta tietoa antavaksi. Kouluttajien valitseminen oli onnistunutta, sillä kouluttajat olivat alojensa asiantuntijoita ja koulutusote oli tasavertaisuutta korostava. Myös tulkkaus sujui rennosti ja ilman suurempia vaikeuksia.

Heikkoudet

Projektin suunnittelun heikkoutena nähtiin pidemmän tähtäyksen suunnittelun puute. Suunnitelma vertaistoiminnan aloittamisesta Pro-tukipisteen asiakasryhmälle ylsi vain ensimmäisen koulutusprojektiin, joten koulutusten ja kenttäjakson päätyttyä vertaistoimijoihin ei oltu yhteydessä muutoin kuin Pro-tukipisteen perustyön kautta. Vertaistoimijoiden rooli kenttäjakson päätyttyä vaatii enemmän pohdintaa ja keskustelua myös vertaistoimijakoulutettujen kanssa. Mahdollisuuksia

kontaktin ylläpitämiseen ovat esimerkiksi jatkokoulutukset tai muu toiminta ryhmän kanssa. Myös laajemmalla tasolla tulee pohtia vertaistoiminnan kehittämismahdollisuuksia.

Suunnittelussa nähtiin puutteena myös koulutuskertojen rakenteen pohtiminen. Ajankäyttöä, tulkkausta ja tilankäyttöä tulisi seuraavissa koulutuksissa miettiä tarkemmin yhdessä eri toimijoiden kanssa. Koulutuksissa ajankäyttö tuotti ongelmia, sillä tulkkauksen ja osallistujien keskustelun ja kysymysten vuoksi kaikkia asioita ei välttämättä ehditty käsittelemään. Tilankäyttöä suunnitellessa tulisi ottaa enemmän huomioon tasavertaisen asetelman aikaansaaminen: olisi hyvä että koulutettavat ja koulutusta seuraavat työntekijät olisivat samassa tilassa. Toteutuneissa koulutuksissa työntekijät istuivat eri pöydässä kuin vertaistoimijakoulutettavat.

Kenttähaastatteluiden osalta heikkoutena voidaan pitää vertaistoimijoiden liian vähäistä perehdyttämistä haastattelulomakkeiden käyttöön ja haastattelutekniikoihin. Myös lomakkeen kysymyksiä olisi hyvä käydä ryhmäläisten kanssa yhdessä läpi. Vertaistoimijat eivät myöskään osanneet ottaa haastatteluja koskevine kysymyksineen yhteyttä heille osoitettuun vastuuhenkilöön.

Mahdollisuudet

Vertaistoimijakouluttautujien innokkuus ja kenttähaastatteluissa ilmennyt kiinnostus koulutuksia kohtaan rohkaisee miettimään vertaistoiminnan kehittämismahdollisuuksia. Seuraavissa koulutusprojekteissa tulevat vertaistoimijat – tai jo kouluttautuneet toimijat – voitaisiin ottaa mukaan koulutusten suunnitteluun. Tämä vahvistaisi tasavertaisuuden ideaa ja kohderyhmän tarpeet pystyttäisiin ottamaan paremmin huomioon.

Projektin mahdollisuutena voidaan nähdä uusien koulutusten ja kenttätöiden myötä kohderyhmän lisääntynyt tietous seksityöhön liittyvistä teemoista. Tiedot kentältä sekä koulutettavien kokemukset luovat mahdollisuuksia uusien palvelumuotojen suunnitteluun. Kumipallo-projektin myötä on käynyt ilmi kohderyhmän tarve saada tietoa lainsäädännöstä sekä toive mahdollisuudesta juridiseen konsultaatioon. Toivottiin myös, että Pro-tukipiste järjestäisi asiakkailleen itsepuolustuskurssin. Mahdollisuutena on myös toteuttaa vertaistoimijakoulutuksia erityyppisille ryhmille tai esimerkiksi järjestää monikulttuurisia vertaistoimijakoulutuksia.

Uhat

Vertaistoimijakoulutuksia järjestettäessä on hyvä ennakoida onnistumista uhkaavia tekijöitä. Koulutettavan kohderyhmän tuttuus on sekä resurssi että uhka. Koska kohderyhmä on työn kautta

tullut tutuksi, on vaarana, että koulutuksia suunnitellessa uskotaan tiedettävän kohderyhmän tarpeet heitä itseltään kysymättä. Jotta koulutukset vastaisivat kohderyhmän tiedontarpeisiin, tulee vastaisuudessaakin olla suunnitteluvaiheessa tiiviissä kontaktissa kohderyhmän edustajiin ja mahdollisesti suunnitella projekti yhteistyössä tulevien koulutettavien kanssa.

Uhkana näyttäytyy myös koulutusten rajaamisen vaikeus. Koska kohderyhmän kanssa työskentelevillä on paljon tietoutta ryhmää koskettavista kysymyksistä, nousee tarve antaa koulutusta kaikesta mahdollisesta yhden projektin aikana. Teemojen rajaaminen mielekkäiksi kokonaisuuksiksi on tärkeää, jotta koulutuksissa voidaan välittää omaksuttava määrä informaatiota ja käsitellä aiheita riittävän syvällisesti. On parempi käsitellä koulutuksessa huolellisesti määrättyjä ydinasioita kuin päätyä pintaraapaisuun useammista aiheista.

Koska koulutustilanteista on pyritty muovaamaan vapaamuotoisuutta ja tasavertaisuutta korostavia, on uhkana, että koulutustilanteissa kouluttajan huomio keskittyy joidenkin koulutettavien kysymyksiin. Liiallista paneutumista ryhmäläisten yksityiskohtaisiin kysymyksiin on vältettävä, jotta koulutuksissa ehditään käsittelemään suunnitellut aihealueet - koulutustilaisuuksia ei voida käyttää yksittäisten ryhmäläisten konsultaatioon. Lisäksi ryhmädynamiikkaan on kiinnitettävä huomiota, jotteivät muutamat osallistujat dominoi keskustelua. Vertaistoimijakoulutettavia onkin hyvä tasapuolisesti kannustaa osallistumaan keskusteluun.

Seuraaviin nelikenttiin on koottu pääasiat työntekijöiden arviointikeskustelun huomioista:

Suunnitteluvaihe:

Vahvuuksia	Heikkouksia
<ul style="list-style-type: none"> - kumppanuus ja yhteistyö - perehtyminen kohderyhmän elämään - ennakkoasenteiden purkaminen - työntekijöiden mahdollisuus perustyössä saavuttaa kohderyhmässä luottamus ja hankkia kontakteja potentiaalisiin koulutettaviin - voimavaroja suunnitteluun kansainvälisestä yhteistyöstä, tiedosta ja laajemmasta ymmärryksestä - karttunut tieto ja kokemus kohderyhmän tiedontarpeesta - ennakkotiedon antaminen kouluttajille kohderyhmälle olennaisista kysymyksistä - koulutusteemojen rajaaminen - lähestymistavan pohtiminen: hyväksyvä ote koulutuksissa; esim. työsuojelun näkökulma; tasavertaisuus koulutettavien ja koulutusten 	<ul style="list-style-type: none"> - suunnittelu ylsi vain projektin ajalle: jatkoa ei mietitty, ei pohdittu Lumipallo-idea pidemmällä tähtäyksellä esimerkiksi vertaistoimijuuden tukemisen kannalta – ei pohdittu esim. mahdollisuuksia järjestelmällisen tiedon välitykseen projektin jälkeen tai jatkokoulutuksia - koulutusten pituutta, rakennetta ja tilankäyttöä ei pohdittu riittävästi

järjestäjien välillä	
Mahdollisuuksia <ul style="list-style-type: none"> - seuraavissa koulutuksissa kohderyhmän mukaan ottaminen jo suunnitteluvaiheessa: paremmin vertaistoimijoiden ja kentän tarpeita vastaava koulutus, tasavertaisuus - tulkki voitaisiin ottaa mukaan suunnitteluun, jolloin ajankäyttöä, sanastoa ja ideaa voitaisiin käsitellä ennalta - yhteisen suunnittelutapaamisen järjestäminen kouluttajille; koulutusten valmisteleminen yhteistyössä 	Uhkia <ul style="list-style-type: none"> - vastaako ”tieto” siitä, mitä kohderyhmä tarvitsee, tai mitä heidän kanssaan voidaan tehdä, kohderyhmän todellisia tarpeita? – arviot ja ennakkokäsitykset voivat muokata liikaa koulutusten ja projektin suunnittelua → kohderyhmän mukaan ottaminen suunnitteluvaiheessa - yritetään vastata kohderyhmän kaikkiin mahdollisiin tarpeisiin → rajaaminen tärkeää

Projektin toteutus:

Vahvuuksia <ul style="list-style-type: none"> - kohderyhmän onnistunut rekrytointi ja motivointi - kohderyhmän luottamuksen saavuttaminen - yhteisöllisyyden luominen - koulutusten luottamuksellinen ja miellyttävä ilmapiiri - vertaistoimijoiden aktiivinen ja tasapuolinen osallistuminen - teemat kohderyhmälle tärkeitä - kouluttajat kohderyhmälle mieluisia - koulutustilojen ja työntekijöiden tutuus osallistujille edesauttoi luottamuksen rakentamista - hyvä ilmapiiri edesauttoi tulkkauksen onnistumista - tulkin avoin ja positiivinen persoonallisuus, rentous ja huumori - kouluttajille ennalta tietoa kohderyhmälle tärkeistä kysymyksistä - ryhmä toimi hyvin 	Heikkouksia <ul style="list-style-type: none"> - haastattelulomakkeen käyttöä sekä haastattelutekniikkaa ja vuorovaikutustaitoja ei harjoiteltu - vertaistoimijat eivät osanneet ottaa kenttätöitä koskevine kysymyksineen yhteyttä heille osoitettuun vastuuhenkilöön - tilankäyttö ongelmallista, tasavertaiselle ilmapiirille ei suotuisaa, kun työntekijät ja vierailijat seuraavat opetustapahtumaa kurssilaisten selän takaa eri pöydästä
Mahdollisuuksia <ul style="list-style-type: none"> - seuraavissa koulutuksissa olisi hyvä viedä koulutusta yhä konkreettisemmalle tasolle: käytännön neuvoja itsepuolustukseen ja hyvinvoinnin tukemiseen - projektista saadun tietouden tarjoama mahdollisuus suunnitella tarpeisiin vastaavia palveluita (juridinen konsultaatio, itsepuolustuskoulutus...) - kontaktien saaminen ryhmiin, jotka eivät muuten käytä Pro-tukipisteen palveluita - jatkokoulutukseen ja seuraaviin kumipallokoulutuksiin helpompaa saada osallistujia, sillä tieto koulutuksista ja luotettavuudesta on kulkeutunut eteenpäin kentällä - reservissä ihmisiä (koulutuksen läpikäyneet), jotka haluavat toimia ja joiden kanssa myös tulisi toimia 	Uhkia <ul style="list-style-type: none"> - uhkana keskittyminen liikaa yhden osallistujan asioihin tai kysymyksiin, kuten yhden ihmisen juridiseen konsultaatioon

Seuraavaan taulukkoon on koottu tulevaisuuden kannalta olennaisia huomioita:

Kehittämismahdollisuuksia	Tulevaisuuden uhkia
<ul style="list-style-type: none">- syventävä jatkokoulutus- erilaisten ryhmien kanssa toteutettavat koulutukset- kevyemmät vertaistoiminnan muodot osaksi Pro-tukipisteen perustoimintaa- koulutusten kohdentaminen erilaisten ryhmien tarpeisiin- eri kansallisuudet yhteiseen koulutukseen- koulutuksen hankkiminen ostopalveluna esimerkiksi SALLI:lta, jolloin seksityöntekijät olisivat suunnitelleet koulutuksen- vertaistojen työtöteeksi koko työyhteisölle- kontaktien saaminen vaikeasti tavoitettaviin ryhmiin vertaistojen välityksellä – Pro-tukipiste tarvitsee jatkuvaa vertaistoimintaa kehittääkseen palveluitaan ja tavoittaakseen asiakkaita- syvemmän kontaktin saavuttaminen koulutuksen läpikäynteihin	<ul style="list-style-type: none">- jatkuvuudelle ja juurruttamiselle uhkana projektin loppuminen; jatkuvat koulutukset vaativat resursseja- miten turvata venäjänkielisen asiakasryhmän palvelut Aura-Aypa -projektin päätyttyä?- pystytäänkö saavuttamaan ja ylläpitämään kohderyhmän luottamus?- yritetäänkö seuraavissa koulutuksissa ”pelastaa maailma”? Tärkeää realistinen suunnittelu – kestettävä se, ettei kaikkea pystytä sisällyttämään koulutuksiin. Rajaaminen olennaista.

4.2.2. Vertaistojen palaute

Koulutukseen osallistuneilta vertaistoimijoilta pyydettiin sekä suullista että kirjallista palautetta. Vertaistoimijoille järjestettiin kuukauden kenttäosuuden jälkeen arviointitapaaminen, jolloin kurssilaiset täyttivät arviointilomakkeen ja osallistuivat ryhmäkeskusteluun. Arviointia varten oli tärkeää kuulla osallistujien kokemuksia ja mielipiteitä. Palautetta pyydettiin sekä koulutuksista että siitä, miten kenttäjakson haastattelut ja vertaistoimijana työskenteleminen olivat sujuneet.

4.2.2.1. Koulutusten arviointi

Kurssilaisilta pyydettiin arvioita jokaisesta koulutuskerrasta siten, että heidän tuli arvioida koulutusten onnistumista asteikolla yhdestä viiteen eri osa-alueisiin liittyen. Arvosanalla 1 tarkoitettiin heikkoa onnistumista kun taas arvosana 5 merkitsi erittäin hyvää onnistumista. Arvioitavat osa-alueet olivat koulutuksen sisältö, esityksen selkeys, koulutusmenetelmät, harjoitukset, tulkkaus, koulutuksen tarpeellisuus sekä koulutusmateriaali.

Vertaistoimijoiden projektista antama palaute oli varsin positiivista. Suurin osa numeerisesta arvioinnista sijoittui asteikolle 4-5. Kaikkien koulutuskertojen eri osa-alueiden onnistuneisuus arvioitiin siis useimmiten erittäin hyväksi (5) tai hyväksi (4). Selkeästi yleisimmin esiintyvä oli arvosana 5, johon sijoittui kolme viidesosaa kaikista annetuista arvioista. Arvioinnin tuloksia tulkittaessa on hyvä pitää mielessä, että vertaistoimijat olivat kokonaisuudessaan varsin tyytyväisiä kaikkiin koulutuksiin ja että hieman muita heikommin sijoittuneetkin koulutuskerrat ja osa-alueet saivat suurimmaksi osaksi positiivista palautetta.

Koulutuskerroista parhaimmat arviot sai päihteitä käsitellyt koulutus; toiseksi sijoittui raskaudenehkäisyä, kolmanneksi lainsäädäntöä ja neljänneksi turvaseksiä sekä sukupuolitauteja käsitellyt koulutuskerta. Heikoimmat – joskin myös enimmäkseen kiittävät – arvosanat annettiin rentoutumista ja hyvinvointia käsitelleelle koulutuskerralle.

Vertaistoimijoiden näkökulmasta tarpeellisimmaksi arvioitiin lainsäädäntöä ja suomalaista yhteiskuntaa sekä päihteitä käsittelevät koulutuskerrat. Myös rentoutuminen ja hyvinvointi -teema

arvioitiin hieman turvaseksiä ja raskaudenehkäisyä tarpeellisemmaksi. Kaiken kaikkiaan jokainen koulutuskerta arvioitiin useimmiten erittäin tarpeelliseksi arvosanalla 5.

Kun tarkastellaan arvioitavia koulutuksen osa-alueita, heikoimmat arviot saivat harjoitukset. Heikoimmat arviot harjoituksille annettiin rentoutumista ja hyvinvointia käsittelevällä koulutuskerralla. Toinen muita heikompia arvosanoja kerännyt osa-alue olivat koulutusmateriaalit, jotka myös koettiin heikoimmin onnistuneeksi rentoutumista ja hyvinvointia käsittelevällä koulutuskerralla.

Taulukko 4. Eri koulutuskertojen kokonaispisteet

Koulutuskerta	Pisteet	Max. pisteet
Turvaseksi ja sp-taudit	245	280
Raskaus ja ehkäisy	251	280
Rentoutuminen ja hyvinvointi	237	280
Lainsäädäntö ja yhteiskunta	255	280
Päihteet	256	280
Yhteensä pisteitä	1244	1400

Keskimäärin koulutuskertojen pistemäärät ovat noin 89 % maksimipisteistä. Heikoimmin pisteytetty koulutus Rentoutuminen ja hyvinvointi sai noin 85 % ja parhaiten pisteytetty noin 91% maksimipisteistä.

4.2.2.2. Sanalliset arviot koulutuksesta

Vertaistoimijoiden palautteesta huokuivat positiiviset kokemukset sekä tyytyväisyys hanketta kohtaan. Vertaistoimijat kiittivät koulutuksien miellyttävää tunnelmaa ja luottamuksellista ilmapiiriä. Kurssilaisille oli ollut tärkeää voida keskustella seksityöhön liittyvistä asioista turvallisessa ympäristössä. Myös tulkki Iveta Aaltonen oli koettu helposti lähestyttäväksi ja mukavaksi persoonaksi, millä oli varmasti vaikutuksensa koulutusten onnistumiseen. Kieli ei noussut merkittäväksi kysymykseksi vertaistoimijoiden palautteessa.

Koulutusten teemat olivat tuntuneet tärkeiltä ja kouluttajat olivat asiantuntevia ja miellyttäviä. Erityisesti kiitettiin lainsäädännöstä luennoineen Johanna Sirkiän esitystä. Luennoitsijan asemoitumiseen seksityöntekijäksi ja seksityöhön liittyvien erityiskysymysten lainsäädännöllinen

asiantuntemus mainittiin palautteissa useaan otteeseen. Myös raskaudenehkäisystä luennoineen lääkäri Teija Alangon esitystä luonnehdittiin kiittävin sanoin. Alanko piti esityksensä venäjänkielellä, mikä osaltaan tasavertaisti kurssilaisten ja luennoitsijan asemaa. Koulutusten suunnittelussa olikin kiinnitetty huomiota luennoitsijan asemoitumisen ja konkreettiseen koulutustilan käyttöön niin, ettei koulutettaville syntyisi vaikutelmaa ”ylhäältä alaspäin” suunnatusta valistamisesta.

Vertaistoimijat olivat kokeneet koulutukset odotuksia ja tarpeita vastaaviksi. Kurssilaiset kokivat saaneensa uutta informaatiota seksityöhön liittyvistä kysymyksistä. Joidenkin kurssilaisten toimintaan koulutuksissa käymisellä oli ollut konkreettisia vaikutuksia. Yksi vertaistoimija oli raskautta ja ehkäisyä koskevan luennon jälkeen hakeutunut gynekologille. Lisäksi toinen vertaistoimija kertoi päihdeluennon muuttaneen tämän suhtautumista alkoholiin varovaisemmaksi. Koulutuksissa seksityöhön otettiin ammatillisuutta ja työsuojelua korostava näkökulma. Yksi vertaistoimija kertoikin suhtautumisensa seksityöhön muuttuneen koulutusten aikana.

Kurssilaisten parannusehdotukset ja toiveet koulutusten kehittämisestä liittyivät useimmiten siihen, että koulutukselle haluttiin lisää syvyyttä ja pidempää kestoja. Jokaisen koulutuskerran teemasta olisi haluttu lisää informaatiota. Erityisesti lainsäädännöstä ja psykologisista kysymyksistä kaivattiin lisätietoa. Vertaistoimijat pyysivät myös erillistä psykologin pitämää koulutuskertaa. Lisäksi toivottiin, että luentojen yhteydessä olisi mahdollista keskustella kurssilaisten erityiskysymyksistä. Koulutuksen käyneille toivottiin jatkossa mahdollisuutta syventävään lisäkoulutukseen.

4.2.2.3 Haastattelukokemukset

Vertaistoimijoiden kokemukset haastatteluista olivat enimmäkseen positiivisia. Haastatteluiden toteuttamisessa ei kerrottu olleen juuri ongelmia. Haastattelutilanteet olivat yleisesti vapaamuotoisia kahvitteluhetkiä ystävätärten seurassa ja tunnelmaa luonnehdittiin usein lämpimäksi. Haastattelukysymykset herättivät vilkasta ja avointa keskustelua eri teemoista.

Eniten keskustelua olivat herättäneet lainsäädäntöön ja oikeuksiin liittyvät kysymykset, päihteet sekä henkiseen hyvinvointiin liittyvä teema. Kentälle olisi kaivattu enemmän tietoa prostituutioon

liittyvästä lainsäädännöstä sekä erityisesti ajankohtaisesta prostituutioasiakkuuden kriminalisoivasta lainmuutoksesta.

Jotkut vertaistoimijat kertoivat haastatteluissa kohtaamistaan ongelmista. Ongelmalliseksi oli koettu haastateltavien tavoittaminen, sillä suuri osa haastateltavista oli Suomessa vierailevia naisia. Usein mainittiin haastateltavien epäluuloisuus kysymyksiä kohtaan. Erityisesti haastattelulomakkeen ensimmäisen sivun taustatietoja selvittävät kysymykset oli koettu tunkeileviksi. Haastateltavat olivat olleet peloissaan tietojen leviämisestä sekä omiin sosiaalisiin verkostoihinsa että viranomaisten tietoon.

4.2.2.4. Kokemukset vertaistoimijuudesta

Vertaistoimijat olivat pääosin kokeneet roolinsa kentällä positiivisena. Mahdollisuus välittää kentälle tietoa tärkeistä asioista antoi onnistumisen kokemuksia sekä vahvasti tunnetta oman toiminnan hyödyllisyydestä. Haastattelutilanteet oli kuvattu miellyttäväksi ja vertaistoimijoiden koulutuksissa saamasta informaatiosta oltiin oltu varsin kiinnostuneita. Vertaistoimijat kuvasivat koulutuksen läpikäymisestä asiana, josta tunsivat ylpeyttä. Vertaistoiminnan voimaannuttavat vaikutukset tuotiin siis varsin selväsanaisesti esiin.

Vertaistoimijan roolin omaksuminen nosti muutamille kurssilaisille myös negatiivisia tunteita. Vertaistoimijuus ei välttämättä luonnistu jokaiselle ihmisen henkilökohtaisista ominaisuuksista riippuen, sillä vertaistoimija joutuu ottamaan arkisesta roolistaan poikkeavan aseman suhteessa lähipiiriinsä; toisille saattaa tuntua kiusalliselta ”valistaa” tuttaviaan. Haastattelemine ja tiedonvälittäjänä toimiminen voivat tuntua hankalalta myös silloin, kun vertaistoimijan kentällä kohtaamien henkilöiden asennoituminen esimerkiksi Pro-tukipistettä kohtaan on epäluuloinen. Vertaistoimijat kertoivatkin kohdanneensa epäilyksiä siitä, mihin haastattelujen tietoja käytetään – pelko tietojen joutumisesta viranomaisten käsiin on voimakasta. Seuraavissa vertaistoimijakoulutuksissa olisikin hyvä keskustella enemmän siitä, minkälaista suhtautumista kentällä saattaa kohdata. Vertaistoimijoilla olisi tällöin välineitä epämiellyttävien kokemustensa käsittelemiseen.

5. Jatkon kannalta olennaisia kysymyksiä

5.1. Vertaistoimijoiden roolit

Sekä tulevien vertaistoiminnan projektien että jo koulutettujen vertaistoimijoiden kannalta on tärkeää pohtia muutoksia vertaistoimijakoulutuksiin osallistuneiden rooleissa. Vertaistoimijakoulutukseen osallistuneiden roolit muuttuvat projektin aikana sekä sen päätyttyä niin Pro-tukipisteen asiakkuuden kannalta kuin heidän omissa sosiaalisissa verkostoissaankin. Pro-tukipisteen kannalta roolit muuttuvat asiakkuudesta kentällä toimivaan tiedonvälittäjään.

Koska Pro-tukipiste tarjoaa koulutusta tutuissa päivystystiloissa ja tuttujen työntekijöiden kanssa tulisi vertaistoimijakoulutetuille korostaa heidän oikeuttaan toimia Pro-tukipisteellä myös asiakkaana. Pro-tukipisteen työyhteisön sisällä olisi tärkeää keskustella rooleihin liittyvistä ajatuksista. Kumipallokoulutuksen ollessa ensimmäinen Pro-tukipisteen asiakasryhmälle suunnattu vertaistoimijaprojekti, olisi tärkeää saada tietoa siitä, miten koulutuksen läpikäyneet ovat kokeneet roolinsa Pro-tukipisteellä ja minkälaisia odotuksia ja toiveita heillä oli koulutukseen osallistuessaan.

5.2. Koulutusten jatko sekä vertaistoimijuuden vahvistaminen

Vertaistoimijakoulutettujen palautteessa ilmaistiin varsin selkeästi toivomus syventävän koulutuksen järjestämisestä seksityöhön ja suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen liittyvistä asioista. Myös itsepuolustustaitojen opetusta kaivattiin. Pro-tukipisteellä onkin ensimmäisen Kumipallo-projektin päätyttyä reservissä henkilöitä, joilla olisi sekä tahtoa että tarvetta järjestettyyn toimintaan ja koulutukseen. Koulutusten läpikäyneisiin olisi mahdollista säilyttää kontakti esimerkiksi ryhmätapaamisten tai jatkokoulutusten järjestämisellä, mikä Pro-tukipisteen perustyön rinnalla kuitenkin vaatisi lisäresursseja.

Prostituoiduille on eri maissa järjestetty Fenarete-mallin mukaista vertaistoimintaa. Fenarete-mallissa prostituutiossa toimivia henkilöitä koulutetaan ammatilliseen vertaistyöhön. Vertaistoimijoiden koulutus on järjestelmällistä ja koulutetut toimivat vertaistyössä palkattuina osaajina yhteistyössä muiden työntekijä- ja asiantuntijatahojen kanssa. Koulutuksissa ansaitaan muiden koulutusjärjestelmien kanssa vertailukelpoisia opintopisteitä. (Borlone & Macchieraldo

2004.) Suomessa A-klinikkasäätiö on kehittämässä huumausaineidenkäyttäjille suunnatusta vertaistoiminnasta vakiintuneempaa koulutusjärjestelmää. Pro-tukipisteen asiakasryhmästä voisi löytyä halukkaita vastaaviin koulutuksiin, mutta toimivaa mallia ei vielä ole kehitetty.

Jatkuvat koulutukset ja vertaistoimijoiden palkkaaminen vertaistyöntekijöiksi olisivat eräs vaihtoehto myös Pro-tukipisteen asiakasryhmän vertaistoiminnassa. Palkattu vertaistoimijuus vaatisi kuitenkin pohdintaa esimerkiksi osallistujien maassaolotatuksen suhteen, sillä kohderyhmässä voi olla henkilöitä, jotka oleskelevat Suomessa väliaikaisesti tai laittomasti. Toinen mahdollisuus olisi järjestää säännöllisesti erilaisista teemoista koulutustilaisuuksia, joihin voisi ilmoittautua ilman pysyvämpää sitoutumista vertaistoimintaan. Koulutustilaisuudet olisivat avoimia koko Pro-tukipisteen asiakaskunnalle. Jo koulutettujen vertaistoimijoiden ryhmälle voitaisiin myös järjestää omia tapaamisia, joissa ryhmän tietoja eri teemoista syvennettäisiin.

6. Suosituksia jatkossa järjestettäviin koulutuksiin

1. Yhden koulutuskerran tulisi keskittyä kenttähaastatteluihin. Vertaistoimijoita tulisi opastaa haastattelulomakkeiden oikeaoppiseen käyttöön. Haastattelutekniikan ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu käytännössä olisi aineistonkeruun ja tiedonvälityksen kannalta tärkeää. Tulisi myös käydä yhdessä läpi kaikki haastattelulomakkeen kysymykset, jotta kaikki ymmärtäisivät kysymykset samalla tavalla. Samalla voisi myös ohjata vertaistoimijoita kysymyksineen ja kentällä ilmenevissä ongelmissa ottamaan yhteyttä määrättyyn kontaktihenkilöön sekä korostaa haastatteluiden luottamuksellisuutta. Haastatteluihin opastavalla koulutuskerralla voitaisiin myös kerrata vertaistoimijuuden ideaa.
2. Tulevien vertaistoimijoiden mukaan ottaminen jo koulutuksien suunnitteluun vahvistaisi Lumipallo-metodin ajatusta vertaistoimijoiden ja työntekijöiden tasavertaisuudesta ja osallistavuudesta sekä lisäisi koulutuksien vastaavuutta koulutettavien tarpeisiin.
3. Tulkki olisi hyvä ottaa enemmän mukaan projektiin jo suunnitteluvaiheessa, sillä vaikeampien sanastojen kanssa työskentely on hankalaa, mikäli tulkki ei ole voinut perehtyä koulutuskerran teemaan ja siihen liittyvään erikoissanastoon.
4. Luentojen rakennetta tulisi suunnitella ennalta niin, että esimerkiksi tulkin käyttämisestä johtuva lisääntynyt ajantarve voidaan huomioida. Resurssien puitteissa olisi hyvä harkita myös joidenkin koulutusteemojen jakamista useammille päville tai koulutuskertojen keston

pidentämistä nykyisestä 2,5 tunnista. Vertaistoimijakoulutettavien halu ja kyky oppia on niin voimakasta, ettei koulutusten pidentäminen ole uhka koulutusten aktiiviselle seuraamiselle.

5. Jatkossa tulee pohtia vertaistoiminnan tulevaisuutta: vakiinnutetaanko vertaistoimijuus osaksi Pro-tukipisteen jatkuvaa toimintaa, miten ylläpidetään kontakti jo koulutettuihin vertaistoimijoihin ja kehitetäänkö vertaistoimijakoulutuksista palkalliseen vertaistyöhön suuntaava malli?

Lopuksi

Pro-tukipisteen toteuttama ensimmäinen Kumipallo-vertaiskoulutus onnistui tavoitteissaan. Lumipallo-metodi näyttäytyi hyvänä toimintamuotona Pro-tukipisteen venäjänkieliselle asiakasryhmälle. Kenttähaastatteluiden avulla pystyttiin tavoittamaan henkilöitä, joilla ei ollut aiempaa tietoa Pro-tukipisteen tarjoamista palveluista. Luotettavan informaation saattaminen kentälle on ollut olennainen osa operaatiota. Pro-tukipiste myös sai haastattelujen kautta lisää tietoa asiakasryhmästään.

Lumipallo-metodin voimaannuttavia vaikutuksia on vaikeaa selvittää yhden projektin puitteissa. Jatkuvat koulutukset ja kontaktien ylläpito ja syventäminen vertaistoimijakoulutettuihin kuitenkin tukevat kohderyhmän hyvinvointia. Tiedon lisääminen voi ehkäistä hyvinvointia uhkaavien tekijöiden ilmenemistä kohderyhmän elämässä.

Vertaistoimijakoulutettujen tiedonjano ja halu toimia rohkaisee tulevaisuudessa toteuttamaan uusia Kumipallo-operaatioita. Ensimmäiset vertaistoimijat ovat hyvistä kokemuksistaan kertomalla edesauttaneet kiinnostusta koulutuksia kohtaan ja kentällä onkin henkilöitä, joiden rekrytoiminen tuleviin koulutuksiin lienee vaivatonta. Vertaistoimijuuden kehittämiseksi nousee tarve järjestää jatkokoulutusta tai muuta toimintaa jo koulutetuille vertaistoimijoille sekä miettiä vertaistoimijoiden roolia Pro-tukipisteen toiminnassa ja asiakkaana. Seksityöhön liittyvien kysymysten syvemmälle käsittelylle on tilausta. Tulevaisuuden haasteena ovat myös kevyempien vertaistoiminnan muotojen juurruttaminen osaksi Pro-tukipisteen perustyötä sekä vertaistoimijuuden sisäistäminen työotteeseen. Vertaistoiminnan jatkaminen vaatii kuitenkin

resursseja. Myös venäjänkielisen asiakasryhmän huomioiminen Aura-Aypa -projektin päätyttyäkin olisi tärkeää, sillä kontaktien luominen suomenkieltä taitamattomiin asiakkaisiin on hankalaa ilman venäjänkielisiä työntekijöitä.

Kumipallo-projektin aikana kootut vertaistoimijoiden kokemukset ja tiedot kentältä kertovat prostituutiossa toimivien henkilöiden heikosta asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomessa toimivat taustaltaan ulkomaalaiset prostituoidut kokevat jatkuvaa pelkoa ja karttavat hätätilanteissakin viranomaiskontakteja sanktioiden uhatessa. Pelko ja epäily tietosuojan rikkoutumisesta estävät prostituoituja käyttämästä heille kohdistettuja palveluita. Asiakasryhmän tavoittamiseksi tarvitaan muiden matalan kynnyksen palveluiden sekä jatkuvan etsivän työn lisäksi vertaistoimijoiden kontakteja lähipiiriensä toimijoihin. Vertaistoiminta on ainutlaatuinen metodi Pro-tukipisteen asiakasryhmän kannalta, sillä se tarjoaa väylän saattaa tietoa ja kertoa palveluista myös erityisen vaikeasti tavoitettaville henkilöille. On myös korostettava vertaistoiminnan voimaannuttavaa potentiaalia: vertaistoimijat saavat intensiivistä koulutusta heille itselleen tärkeistä kysymyksistä sekä vastuuta tiedon saattamisesta eteenpäin, Pro-tukipisteelle toiminta tarjoaa puolestaan tiiviimmän kontaktin asiakasryhmän edustajiin sekä mahdollisuuden hyödyntää vertaistoimijoiden yhteyksiä palveluiden kehittämiseksi.

Lähteet:

Goosdeel, Alexis; Hariga, Fabienne & Theys, Dominique (1999): “Euro Boule de Neige. Methodological Snowball Handbook”. Modus Vivendi asbl: Brussels.

Kontula, Anna (2005): “Prostituutio Suomessa”. SEXPO Säätiö: Helsinki.

Pheterson, Gail (1996): ”The Prostitution Prism”. Amsterdam University Press: Amsterdam.

Pro-tukipiste ry & Thesslund, Essi (2006): Aura-Aypa –projektin alkukartoitus venäjänkielisen asiakasryhmän päihteidenkäyttöön liittyvistä tavoista ja asenteista. Pro-tukipiste ry. Julkaisematon.